

Theodore
Besterman

6

9

DE PICTVRA PRAE

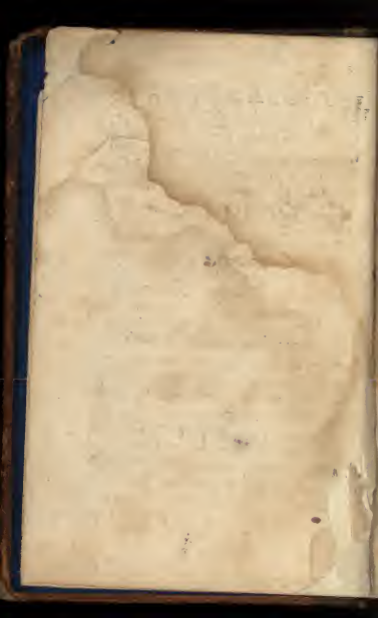
STANTISSIMA, ET NVNQVAM
satis laudata arte libri tres absolutissi-
mi, Leonis Baptistæ de Albertis
utri in omni scientiarum ge-
nere, & præcipue ma-
thematicarum di-
sciplinarum do-
ctissimi.

Iam primum in lucem editi.

BASILEAE

ANNO M. D. XL. MENSE
AVGVSTO:

LEONIS BAPTISTAE

DE ALBERTIS, LIB. PRIMVS,
RVDIMENTA.

DE PICTURA his breuissimis commentarijs conscripturi, quò clarior nostra sit oratio, à Mathematicis ea primum, quæ

ad rem pertinere uidebuntur accipiemus. Quibus quidē eognitis, quoad ingenium suppeditabit, picturam ab ipsis naturæ principijs exponemus.

Sed in omni nostra oratione spectari illud uehementer pcto, nō me ut Mathematicum, sed ueluti pictorē hisce de rebus loqui. Illi enim solo ingenio omni sciuncta materia, species & formas rerū metiuntur. Nos uerò, quod sub aspectu rem esse positā uolumus, pinguiore idcirco, ut aiunt, Minerua scribendo utemur. Ac recte quidem esse nobiscum actum arbitramur, si quoquo pacto in hac planè difficili et à nemine, quod uiderim, alio tradita

literis materia, nos legentes pictores intellexerint. Peto igitur nostra non ut puro à Mathematico, sed ueluti à pictore tantū scripta interpretentur.

Punctum. Itaq; principio nouisse oportet, Punctum esse signum, ut ita loquar, quod

Signum. minimè in partes queat diuidi. Signū hoc loco appello, quicquid in superficie ita insit, ut possit oculo conspici: quæ uerò intuitum non recipiunt, ea nemo ad pictorē nihil pertinere negat. Nam ea solum imitari studet pictor, quæ sub luce uideantur. Puncta quidem, si continenter in ordine iungantur, lineā extendent. Eritq; apud nos lineā signum, cuius longitudo sanè in partes diuidi possit: Sed erit usq; adeo latitudine tenuissima, ut nusquam findi queat.

Linea. Linearum alia recta, alia flexa. Recta linea est signum à puncto ad punctum directe in longum protensum. Flexa est quæ à puncto ad punctum non recto gressu, sed facto sinu fluxerit. Lineæ plures quasi fila in tela, si adacta cohæreant, superficiem

ficiem ducēt. Est nanq̄ superficies extrema corporis pars, quæ non profunditate aliqua, sed latitudine tantum longitudineq̄, atq̄ perinde suis qualitatibus cognoscatur. *Superficies*
Qualitas.

Aliàs uerò qualitates huiusmodi sunt, ut eadē facie superficiēi manente, ita sub aspectu tamen iaceant, ut superficies uisentibus alterata esse uideatur. Perpetuæ autem superficiērum qualitates geminæ sunt. Vna quidem quæ per extremum illum ambitum, quo superficies clauditur, notescat, quem quidem ambitum nonnulli orientem nuncupant. Nos si liceat, latino uocabulo similitudine quadam appellemus oram: aut, dum ita libeat, fimbriam. *Orizon.*
Ora.
Fimbria. Eritq̄ & ipsa fimbria aut unica linea, aut pluribus lineis perfinita. Vnica, ut circulari, pluribus aut altera flexa, altera recta, aut etiam quæ pluribus rectis flexisue
 2 3 lineis

Circulus. lineis ambiatur. Circularis quidem
 linea est. Ipsa ora quæ totam circuli
 aream complectitur & continet. Cir-
 culus uerò est forma superficiiei, quã
 linea, ueluti corona, obambit. Quod
 si in medio aderit punctum, omnes ra-
 dij ab hoc ipso puncto directè ad co-
 ronam ducti, longitudine inter se æ-
 quales sunt. Idem uerò punctum, cen-
 trum circuli dicitur. *Linea* recta, quæ
recta. bis coronã circuli secuerit, perq; cen-
 trum rectabit, diameter circuli, apud
Centrica. Mathematicos uocatur. Nos hanc ip-
 sam nominemus centricam, sitq; hoc,
 apud nos, loco ab ipsis Mathematicis
 persuasum, quod aiunt, Limbum se-
 cantem lineam nullam æquos angu-
 los à corona circuli signare, nisi quæ
 recta ipsum centrum attingat. Sed ad
 superficies redeamus. Ex his enim quæ
 recensui facile intelligi potest, ut tra-
 ctu fimbriæ immutato, ipsa superfi-
 cies & faciem & nomen quoq; pri-
 stinum perdat, atq; quæ triangulus
 fortasse dicebatur, nunc tetragulus,
 aut

aut plurium deinceps angulorū nuncupabitur. Dicitur quidem fimbria mutata, si linea aut anguli non modo plures, sed obtusiores, longioresue, uel acutiores, breuiioresue, quoquo pacto fiant. Is locus admonet, ut de angulis non nihil recenseamus. Est enim angulus extremitas superficiēi à duabus lineis se inuicem secantibus confectus. Angulorum tria sunt genera: rectum, obtusum atq; acutum.

Angulus.

*Angulorū
tria genera*

Angulus rectus unus est ex quatuor angulis, qui à duabus rectis lineis se se mutuo secantibus, ita conscribitur, ut cuius reliquorum trium sit æqualis, hinc est, quod aiunt omnes recti anguli inter se sunt æquales. Obtusus angulus est, qui recto maior est. Acutus is est, qui recto minor est. Iterum ad superficiem redeamus. Docuimus quo pacto una per fimbriam qualitas superficiēi inhæreat. Sequitur, ut altera superficiērum qualitas referatur, quæ est, ut ita loquar, tanquàm cutis per totum superficiēi dorsum,

distenta. Ea in tres diuisa est. Nam alia uniformis & plana: alia tuberosa, & sphaerica: alia incurua, & concaua dicitur. Quarto loco his addendae sunt superficies, quae ex praedictis compositae sunt. De his postea, nunc de primis. Plana superficies ea est, quam in quauis parte sui recta superducta regula aequè cōtingat, huic per similes erit superficies purissime et quiescentis aquae. Sphaerica superficies dorsum sphaerae imitatur. Sphaera definiunt corpus rotundū, in omnes partes uolubile, cuius in medio punctum inest, a quo extremae omnes illius corporis partes, aequè distant. Concaua superficies ea est, quae interitus extremū sub ultima, ut sic dixerim, cute sphaerae subiacet, uti sunt in testis ouorum intima superficies. Cōposita uerò superficies ea est, quae una dimensione planitiē, altera aut concauā, aut sphaericā superficiem imitetur, quales sunt interiores fistularū, & exteriores columnarū pyramidumue superficies. Itaq;

Sphæra.

Concaua.

Composita

& am

& ambitu & dorso inherētes qualitates, cognomēta superficiēbus, ut diximus, imposuerūt. At uerò qualitates quæ non alterata superficiē, nō tamen semper eundē aspectū de se exhibent, duæ item sunt. Nam aut loco aut luminibus mutatis, uariatæ, intuitibus uidentur. De loco prius dicendū, postea de luminibus. Ac perscrutandū quidem est, quonam pacto mutato loco, ipsæ superficiēi inherentes qualitates, immutatę esse uideantur. Equidē hæc ad uim oculorum spectant. Nam interuallo sitū ue mutato aut minores aut maiores, aut omnino nō eiusdem, quàm hæctenus fuerant, simbriæ, aut item colore auctæ uel fraudatæ superficies appareant necesse est. Quas res omnes intuitu metimur. Id quidem, qua ratione fiat, perscrutemur. Exordiamur quæ à Philosophorum sententiâ, qui metiri superficies affirmant radijs quibusdam quasi uisendi ministris, quos idcirco uisuios nuncupant, quod per eos rerū simulachra sensui impriman-

DE PICTURA

tur. Nam ipsi iidem radij inter oculū
 atq; uisam superficiem, intenti suapte
 ui, ac mira quadam subtilitate pernī-
 tissimè congruūt. Aëra, corporaq; hu-
 iusmodi rara & luce peruia penetran-
 tes, quoad aliquod densum & non pe-
 nitus opacum offendant, quo in loco
 cuspide ferientes, euestigio hæreant.
 Verū non minima fuit, apud priscos
 disceptatio, à superficie, an ab oculo
 ipsi radij erumpant. Quæ disceptatio
 sanè difficilis, atq; apud nos ad modū
 inutilis prætereatur. Ac imaginari
 quidem deceat radios quasi fila quæ-
 dam prorsus tenuissima, uno capite
 quasi in manipulum rectissimè colli-
 gata. Vna simul per oculum interius
 ubi sensus uisus confideat, recipi: quo
 in loco non secus atq; truncus radio-
 rum adstent, à quo quidem exeuntes
 in longum lassati radij, ueluti rectissi-
 ma uirgulata, ad oppositam superfi-
 ciem effluant. Sed hos inter radios
 nonnulla differentia est, quam tenuis-
 se per necessariū arbitror. Differunt
 quidē

*Radiatorum
 differentia.*

quidē uiribus & officio. Nam alij fim-
 brias superficiē contingentes, totas
 quantitates superficiē metiūtur. Hos
 autē quòd quidē ultimas partes li-
 brando uolitent, extremos radios ap-
 pellemus. Alij quidē radij ab omni *Radij ex-*
 dorso superficiē, seu recepti, seu fluen- *tremi.*
 tes intra eam pyramidē, de qua paulò
 post, suo loco dicemus, suū quoq; of-
 ficiū peragunt. Nam coloribus &
 luminibus imbuuntur iisdem, quibus
 ipsa superficies refulgeat. Hos ergo me- *Radij me-*
 dios radios nuncupemus. Est quoq; *dij.*
 ex radijs quidā, qui similitudine qua-
 dam centricā, de qua diximus, lineā,
 dicatur centricus, quòd in superficie ita
 perstet, ut circa se æquales utrinq; an-
 gulo reddat. Itaq; tres radiorū species *Species tres*
 repte sunt extremorū, mediōrū et cen- *radiorum.*
 trici. Perscrutemur igit̃ quid quicq; ra-
 dij ad uisendū conferant: ac primo de
 extremis, post ea de medijs, tū de cen-
 trico dicendū erit. Radijs quidē ex-
 tremis, quātitates metiūtur. Est enim *Quantitas*
 quātitas spacium inter duo disiuncta *quid.*
 pun-

puncta fimbriæ, transiens per superficiem, quod oculus, quasi circino, quodam instrumento, his extremis radijs metitur. Suntq; tot in superficie quantitates, quot sunt disiuncta in fimbria sese cõrespicientia puncta. Nam proceritatem quæ inter supremũ & infimum, seu latitudinẽ quæ inter dextrũ & sinistrũ, seu crassitudinẽ quæ inter propinquius & remotius, seu cæteras quasuis dimẽsiones aspectu recognoscimus, his tantũ radijs extremis utimur. Ex quo illud dici solitum est: uisum per triangulũ fieri, cuius basis, uisa quantitas, cuiusue latera sunt iidem ipsi radij, qui à punctis quantitatũ ad oculum protenduntur. At illud quidem certissimũ est, nisi per hũc ipsum triangulũ, quantitatẽ nullam uideri. Latera ergo trianguli uisui, patent. Anguli quidem in hoc ipso triangulo duo sunt, alterutra illa quantitatũ capita. Tertius uerò atq; primarius angulus est, is qui basi oppositus, intra oculũ consistit. Neq; hoc loco disputandũ

sputandū est, utrum in ipsa iunctura interioris nerui uisus, ut aiunt, quiescat, an in ea superficie oculi, quasi in speculo animato imagines figurētur. Sed ne omnia quidem oculorū ad uisendum, hoc loco, munera referenda sunt: satis enim erit his commentarijs succinctē, quæ ad rem pernecessaria sint demōstrasse. Cum igitur in oculo primarius consistat angulus uisus, regula deducta est hæc: quò uidelicet acutior sit in oculo angulus, eò quantitatem breuiorem apparere, ex quo planè discitur cur sit quod multo in teruallo, quantitas ad punctum usq; extenuata esse uideatur. Verum hæc cum ita sint, fit tamen nonnullis in superficiebus, ut quò illi propinquior sit uisentis oculus, eò minorem, quò remotior, eò longè plurimam illius superficiei partem uideat, quod ipsum in spherica superficie ita esse discitur. Quantitates ergo pro interuallo maiores, ac minores intuentibus nōnunquam uidentur, Cuius rei qui probè
ratio=

rationem tenuerit, minime dubitabit
 medios radios aliquando fieri extre-
 mos, extremosq; interuallo mutato
 item fieri medios. Atq; idcirco intelli-
 get ubi mediij radij sint facti extremi,
 ilico quantitatem breuiorem appare-
 re. Contraq; cum extremi radij intra
 fimbriam recipiantur, quò magis illi
 quidem à fimbria distent, eò maiorem
 quantitatem uideri. Hic igitur solitus
 sum apud familiares regulam expo-
 nere, quò plures radiorum uidendo oc-
 cupentur, eò quantitatem prospectam
 grandiorẽ existimari: quò autem pau-
 ciores, eò minorem. Cæterum hi radij
 extremi dentatim uniuersam fimbriã
 superficiẽ comprehendentes, ipsam
 totam superficiẽ, quasi cauea, circũ-
 ducunt. Vnde illud, aiunt, uisum, per
 pyramidem radiosam fieri. Dicendũ
Pyramis. est idcirco pyramis quid sit. Pyramis
 est figura corporis oblongi, ab cuius
 basi omnes lineæ rectæ sursum pro-
 tractæ, ad unicam cuspidem conter-
Basis. minent. Basis, pyramidis uisa super-
 ficies

facies est. Latera pyramidis, radij ipsi
uisiui, quos extremos nuncupari di-
ximus. Cuspis pyramidis illic intra
oculum confidet, ubi in unum anguli
quantitatū conueniunt. Hactenus de
extrinsecis radijs, ex quibus pyramis
cōcipitur, qua omni ratione constat,
multū interesse quæ interualla, inter
superficiē, atq; oculum interiaceant.

Sequitur ut de medijs radijs dicen- *Radij mea*
dum sit. Radij medijs sunt ea multitu- *dij.*
do radiorum, quæ ab radijs extremis,
septa intra pyramidem continetur.

Atq; ij quidem radij id agunt, quod
aiunt, Cameleonta animal, & huius-
modi feras metu cōterritas, solere pro-
pinquarum rerū colores suscipere, ne
a uenatoribus facile reperiantur. Hoc
ipsum medijs radij exequuntur. Nam a
cōtactu superficiēi, usq; ad cuspidem
pyramidis, toto tractu ita colorū & lu-
minū, reperta uarietate insiciuntur, ut
quouis loco rumperētur, eodem loco
ipsum inhaustū lumen, atq; eundem
colorem expromerent. Ac de his me-
dijs

dñs radijs re primū ipsa cognitum est, eos multo intervallo deficere, aciemq̃ hebetiorem agere; demū id cur ita sit, ratio reperta est. Nam cum ijdem cæteriç omnes radij uisui luminibus et coloribus imbuti, atq̃ graues aërem peruadant, sitç aër ipse nōnulla crassitudine suffusus, fit ut multa pars oneris, dum aërem percurrunt, fessos radios deiciat. Idcirco rectè aiunt, quò maior distantia sit, eò superficiē subobscuriorem & magis fuscā uideri. Restat ut de centrico radio dicamus.

*Centricus
radius.*

Centricum radium dicimus, eum qui solus ita quantitatem feriat, ut pares utrinç angulī, angulis sibi cohærentibus respondeant. Equidem & quod ad hunc centricum radium attinet, uerissimū est hunc esse omniū radiorum acerrimū & uiuacissimū. Neq̃ negandum est, quantitātē nunquā uideri maiorem, quā cum centricus in eam radius institerit. Possent plura de centrici radij ui & officio referri. Tantū hoc non prætermittatur, hunc unicū radium,

radium, quasi unīta quadam congreg-
 sione, à cæteris radijs constipatū foue-
 ri, ut merito dux radiorum planè ac
 princeps dici debeat. Reliqua uerò
 quæ ad ostentandū ingenium perti-
 nuissent magis quàm ad ea, de quibus
 dicere instituius prætereant. Multa
 etiã de radijs suis locis accōmodatius
 dicentur. Hoc autem loco sit, quantū
 cōmentariorū breuitas postulat, satis
 ea retulisse, ex quibus dubitet nemo
 hoc ita esse, quod quidem satis demon-
 stratum puto, intervallo scilicet cen-
 triciq; radij positione mutatis, ilico su-
 perficiem alteratā uideri. Nam ea qui-
 dem ut minor, aut maior, aut deniq;
 pro linearū & angulorū inter se con-
 cinnitate immutata apparebit. Cen-
 trici ergo positio, distantiaq; ad certi-
 tudinem uisus plurimū conferūt. Est
 quoq; tertium aliquid, ex quo super-
 ficies difformes & uariæ inuentibus
 exhibeantur. Id quidem est lumen
 receptio. Nam uidere licet in sphæri-
 ca atq; concaua superficie, si unicum
 b tantum

*Centrici
 positio:*

tantum afflit lumen, una parte subobscuram, alia clariorem esse superficiē, ac eodem intervallo, centricāq; positione pristina manente, modo ea ipsa superficies diuerso quā prius lumine subiaceat, uidebis fuscas illic esse partes, eas quæ sub diuerso antea lumine sitæ clarebāt, atq; esse easdē claras, quæ prius obumbratæ erant, tum etiam si plura circūstent lumina, pro luminū numero & uiribus uariē suis locis maculæ, candoris & obscuritatis micabunt. Hæc res experimento ipso comprobatur. Sed hic locus admonet, ut de luminibus & coloribus aliqua referamus. Colores à luminibus uariari palàm est, siquidem omnis color non idem conspectu est in umbra, ac sub radijs luminū positus. Nam umbra fuscum colorem, lumen uerò clarum & apertum exhibet. Dicunt philosophi: posse uideri nil quod ipsum non sit lumine coloreq; uestitum, maxima idcirco inter colores & lumina cognatio est ad uisum agendum,

*Colores à
luminibus
uariari.*

dum, quæ quanta sit hinc intelligitur, quod lumine pereunte, colores ipsi quoque obscurefciendo sensim pereunt. Redeunteque luce unà & ipsi cum uiribus luminum colores conspectui restaurantur. Quæ res cum ita sit, uidentum est ergo de coloribus primo: dehinc inuestigabimus colores, quemadmodum sub luminibus uariantur. Missam faciamus illam philosophorum disceptationem, qua primi ortus colorum inuestigantur. Nam quid iuuat pictorem nouisse quonam pacto ex rari & densi, aut ex calidi, & succi frigidi, humidique permistionibus color extet? Neque tamen eos philosophantes aspernor, qui de coloribus ita disputant, ut species colorum esse numero septem statuunt, album atque nigrum, duo colorum extrema. Vnum quidem inter medium, Tum inter quodque extremum, atque ipsum medium binos, quod alter plus altero de extremo sapiat, quasi de

b . 2 limite

limite ambigentes collocant. Pictorē
 sanè nouisse sat est, qui sint colores, &
 quibus in pictura modis iisdem uten-
 dū sit. Nolim à peritioribus redargui,
 qui dum philosophos sectantur, duos
 tantū esse in rerū natura integros co-
 lores asserunt, album & nigrum, cæte-
 ros autē omnes ex duorū permistione
 istorū oriri. Ego quidem, ut pictor, de
 coloribus ita sentio, permistionibus
 colorū alios oriri colores penè infini-
 tos. Sed esse apud pictores colorū ue-
 ra genera, pro numero elementorū,
 quatuor, ex quibus plurimæ species
 educantur. Namq; est igneus, ut ita lo-
 quar, color, quem rubeum uocant.
 Tū & aëris qui cœlestis, seu cæsius di-
 citur, aquæ color uiridis. Terra uerò
 cinereū colorem habet. Cæteros om-
 nes colores ueluti diasprī & porphiriī
 lapidis ex pmixtione factos uidemus.

Colorum Genera ergo colorū quatuor, quorū
genera. sunt pro albi & nigri admixtione spe-
 cies admodū innumerabiles. Nam ui-
 demus frondes uirētes gradibus dese-
 rere

rere uiriditatē, quoad albescat. Id ipsum uidemus in ipso aëre, ut circa orientem plerunq; albente uapore suffusus, sensim ad propriū colorem redeat. Tum & in rosis hoc uidemus, ut aliæ plenā & incensam purpurā, aliæ genas uirgineas, aliæ candidum ebur imitentur. Terræ quoq; color, albi & nigri admixtione, suas species habet. Non igitur albi permixtio genus colorū immutat, sed species ipsas creat, cui quidem persimilem uim niger color habet. Nam nigri admixtione multæ colorū species oriuntur, quod quidem pulchrè ex umbra qua ipse color patebat, alteratur. Siquidem crescēte umbra coloris, claritas & albedo deficit. Lumine uerò insurgente, clarescit et fit candidior. Ergo pictori satis persuaderi potest album & nigrum minime esse ueros, sed colorū, ut ita dixerim, alteratores. Siquidē nihil inuenit pictor quo ultimū luminis candorem referat, præter album, solumq; nigrū, quo ultimas tenebras demonstrent.

Adde his, quod album aut nigrum nusquam inuenies, quod ipsum non sub aliquo genere colorum sit.

*Luminū
uis.*

Sequitur de ui luminum. Lumina alia siderum, ut solis & lunæ, & luciferæ stellæ, alia lampadū & ignis. At inter hæc magna differētia est. Nam lumina siderum admodum pares corporibus umbras referunt. Ignis uerò maiores quam ipsa corpora sunt. At-

*Radij in-
tercepti.*

qui sit umbra, cum radij luminū intercepti, aut aliò flectuntur, aut in seipsos recipiuntur. Flectuntur ueluti cum à superficie aquæ radij solis in lacunaria exiliunt, sitq; omnis radiorū flexio angulis inter se, ut probant Mathematici, æqualibus. Sed hæc ad aliam partem

*Radij
flexi.*

pieturæ attinēt. Radij flexi eo colore nonnulla ex parte imbuuntur, quem in ea à qua flectuntur superficie inuenierint. Hoc ita uidemus fieri, cum facies perambulantium in pratis, subuidentes apparent. Dixi ergo de superficiebus: dixi de radijs: dixi quo pacto uisendo

uisendo ex triangulis coëdificetur pyramis. Probauim is quàm maximè inter sit interuallum centriciq; radij positionem ac luminū receptionem certam esse. Verū cum uno aspectu, non unam modo, sed plurimas quoq; superficies intueamur. Postea quàm de singulis superficiebus, non omnino ieiunè conscripsimus. Nunc inuestigandū est, quemadmodū coniunctæ sese superficies efferant. Singulæ quidem superficies, ut docuimus, propria pyramide suis coloribus et luminibus refertæ gaudent: quod cum ex superficiebus, corpora integantur, totæ corporum prospectæ quantitates, superficiesue unicam pyramidem referūt: tot minutis pyramidibus grauidam, quot eò prospectu superficies radijs comprehendantur. Hæc cum ita sint, dicet tamen quispiam quid tanta indagatio pictori ad pigendum afferret emolumentī? Nempe ut intelligat se futurum artificem planè optimum, ubi optimè superficieerū discrimina & propor-

proportiones notârît, quod paucissimî admodum nouerût. Nam si rogentur quid in ea, quam tingunt, superficie conentor assequi, omnia rectius possunt quàm quid ita studeât respondere. Quare obsecro nos audeant studiosi pictores, Quæ enim didicisse iuuabit, ea à quouis præceptore discere nunç fuit turpe. Ac discant quidem dum lineis circumeunt superficiem, dumç descriptos locos implent coloribus, nihil magis quæri, quàm ut in hac una superficie plures superficie rû formæ represententur. Non secus ac si superficies hæc, quam coloribus operiunt, esset admodum uítrea & perlucida huiusmodi, ut per eam tota pyramis uisua ueris uisendis corporibus pmearet, certo interuallo, certaç centrici radij & luminis positione, eminus in aère suis locis constitutis, quod ipsum ita esse demonstrant pictores, dum sese ab eo quod pingunt amouët longiusç consistunt, natura duce huius ipsius cuspidem pyramidis quæri-
tantes.

stantes. Vnde omnia rectius concerni
commetiriq; intelligunt. Sed cū hæc
sit unica seu tabule, seu parietis super-
ficies, in quam pictor plures & uarias
una pyramide, comprehensas super-
ficies pyramidesq; studet effingere,
necesse erit aliquo loco sui pyramidē
hanc uisiuam, perscindi, ut istic quales
fimbrias & colores intercisiō dederit,
tales pictor lineis & pingendo expri-
mat. Quæ res cum ita sit, pictam su-
perficiē intuentes intercisiōnē quan-
dam pyramidis uident. Erit ergo pi-
ctura intersectio pyramidis uisiuē se-
cundum datum interuallum, posito
centro, statutisq; luminibus, in da-
tam superficiē, lineis & coloribus ar-
te, representata. Iam uerò quoniam
picturā diximus esse intersectionem
pyramidis, omnia idcirco perscrutan-
da sunt, ex quibus nobis intercisiōnis
partes omnes sint notissimæ. Nobis
ergo nouissimus sermo habendus est
de superficiebus, à quibus pyramides
pictura intercidendas manare demō-

stratum est. Superficierum aliæ prostratæ iacent, ut pauimenta ædificiorum, & certæ superficies æquè à pavimento distantes. Aliæ in latus incumbunt, uti sunt parietes & ceteræ superficies parietibus collineares. Inter se autem æquè distare superficies dicuntur, cum inter media inter eas distantia, omni loco sui eadē est. Collineares superficies illæ sunt, quas eadē continuata recta linea omni parte sui, æque contingit, uti sunt superficies quadratarum columnarum, quæ rectum in ordinem ad porticū adstant. Hæc illis quæ supra de superficiebus diximus addenda sunt. His uerò quæ de radijs cū extrinsecis tum intrinsecis & centrico, atq; his quæ supra de pyramide uisua recensuimus, addenda est illa Mathematicorū sententiā, ex qua illud probatur: quod si linea recta duo alicuius trianguli latera intersectet, sitq; hæc ipsa secans & nouissimè triangulū condēs, linea alteræ lineæ prioris trianguli, æque distās, erit
tunc

tunc quidē is maior triangulus huic
 minori lateribus pportionalis. Hæc
 Mathematici. At nos quò clarior pi-
 ctoribus sit nostra oratio latius paulò
 rem explicabimus. Intelligendum est
 quid apud nos sit hoc loco, pportiona-
 le. Dicimus proportionales esse trian- *Trianguli*
 gulos, quorū latera & anguli inter se *proportio-*
 eandē admodū rationē seruant: quod *nales.*
 si alterum trianguli latus sit in longi-
 tudine bis q̄ basis atq; semis & alterū
 ter, omnes huiusmodi trianguli, seu
 sint illi quidē maiores hoc seu mino-
 res, modo eandē laterum ad basim, ut
 ita loquar, cōuenientiā habeant, erūt
 inter se, pportionales. Nam que ratio
 partis ad partē suā extat in maiori tri-
 angulo, eadē in minori extabit ergo
 trianguli, q̄ ita se habeāt omnis apud
 nos, inter se, pportionales dicent, hoc
 quoq; ut ap̄ius intelligat, similitudi-
 ne quadā utemur. Est quidē homo pu-
 sillus, homini maximo pportiona-
 lis ad cubitū, ubi eadē fuerit, pportio
 palmi, & pedis ad reliqua corporis
 sui partes, in hoc, puta Euādri, q̄ fuit

in illo, puta Hercule, quem Gellius supra alios homines procerum & magnum fuisse coniectatur. Neque eum etiam fuit alia in membris Herculis proportio, quam fuerit in Anthei gigantis corpore. Ut enim utrisque manus ad cubitum, & cubiti ad proprium caput, & cæterorum membrorum symmetria pari inter se dimensione congruebant, ita hoc ipsum in nostris triangulis eueniet, ut sit aliqua inter triangulos commensuratio, per quam minor, cum maiori, cæteris in rebus, præterquam in magnitudine, conueniat. Hæc autem si satis intelliguntur statuamus Mathematicorum sententia, quantum ad rem nostram conducit: Omnem intercissionem alicuius trianguli, æque distantem à basi, triangulum constituere. Illi suo maiori triangulo, ut illi loquuntur, similem, uti uerò nos proportionalẽ. Et enim quæ inter se proportionalia sunt, in his omnes partes respondent. In quibus uerò diuersæ & non congruentes partes.

partes adfunt, hæ minimè proportionales sunt. Partes trianguli uisui sunt *Trianguli*
 præter lineas, etiam ipsi radij, qui qui *partes.*
 dem erunt in proportionalibus pictu
 re quantitatibus spectandis numero :
 ueris, pares : in nõ proportionalibus
 uerò illis, erunt non pares. Nam alte
 ra istarum non proportionaliũ quan
 titas, aut plures occupabit radios, aut
 pauciores. Nosti ergo quemadmodũ
 minor triangulus aliquis, maiori pro
 portionalis dicatur. Et meministi ex
 triangulis pyramidem uisuiam con
 stitui. Ergo omnis noster sermo de
 triangulis habitus, ad pyramidẽ, tra
 ducatur. Ac persuasum quidem apud
 nos sit, nullas quantitates uisæ super
 ficiei, quæ æque ab intercissione di
 stent, in pictura alterationẽ aliquam
 facere. Nam sunt illæ quidem æquẽ
 distantes quantitates, in omni æque
 distanti intercissione suis correspon
 dentibus proportionales, quæ res cũ
 ita sit, sequitur illud, quod non altera
 tis quantitatibus, ex quibus area com
 pletur

pletur, quibusue fimbria cōmetitur, nulla fimbriæ alteratio in pictura succedit, atq; illud manifestū est omnem pyramidis uisūq; intercisionem, à uisa superficie æque distantem, illi perspectæ superficiē esse cōproportionalē. Diximus de superficiebus intercisioni proportionalibus, hoc est, superficiē pictę æque distantibus. Verū cum plurimæ pingendæ superficies non æque distantes assint, de his nobis inuestigatio diligens habenda est, quo omnis ratio intercisionis explicetur. Et enim longum esset, per difficileq; atq; obscurissimū, in his triangulorū, pyramidisq; intercisionibus omnia ex Mathematicorū regula prosequi. Idcirco nostro more, ut pictores, dicendo, pcedamus. Referamus breuissimē aliqua de quātitatibus nō æque distantibus, qbus pceptis facilis erit, omnis nō æque distantis superficie, cognitio. Quātitatū ergo nō æque distantium aliæ radijs uisuis collineares, aliæ radijs aliquibus uisuis æque distantes

stantes sunt. Quantitates radijs collineares, quoniã triangulũ nõ efficiant radiorũq; numerũ nõ occupent, locũ idcirco nullũ intercisione adipiscunt.

At in quãtitatibus radijs uisuis æque distantibus, quanto, q; maior est angulus ad basim trianguli, crit obtusior, tanto ea quantitas minus radiorũ excipiet, atq; idcirco intercisione minus obtinebit spacij. Superficiem quãtitatibus cõtegi diximus, at cum in superficiebus non raro eueniat, ut in ea sit quantitas aliqua æque ab intercisione distans: cæteræ uerò eiusdẽ superfici ei quantitates, nõ æque distent, eam ob rem fit, ut quæ in superficie adsunt æque distantes quantitates, hæ solæ, in pictura, nullã alterationẽ faciant.

Quæ uerò quãtitates nõ æque distant, hæ quanto angulum, qui in triangulo sit ad basim maior, obtusiozem habebunt, tanto plus alterationis accipient. Deniq; his omnibus addenda illa philosophorum opinio est, qua affirmant; si coelũ, sidera, maria, montes, animan

animãtiaq̃ ipsa, atq̃ deinceps corpo-
ra omnia dimidio quàm sint minora,
superis ita uolentibus, redderẽtur: fo-
re ut nobis quæq̃ uideantur nulla ex
parte, ac nũc sint diminuta apparent.
Nam magnum, paruum, longũ, bre-
ue, altum, infimum, arctum, latũ, ob-
scurum, tenebrosum & huiusmodi om-
nia, quæ cum possint rebus adesse,
& non esse, ea philosophi accidentia
nuncuparunt: huiusmodi sunt, ut o-
mnis earum plena cognitio fiat com-
paratione. Aeneam, inquit, Virgi-
lius, totis humeris supra homines ex-
tare. At is, si Polyphemo comparetur
Pigmæus uidebitur. Eurialum pul-
cherrimum fuisse tradunt, qui, si Ga-
nimeri à deo rapto comparetur, for-
tassis deformis uideatur. Apud Hi-
spanos pleræq̃ uirgines candidæ pu-
tantur, quæ apud Germanos fuscæ &
atri coloris haberentur. Ebur argen-
tumq̃ colore alba sunt, quæ, si cigno,
aut niueis linteis cõpurentur, subpal-
lentia uideantur. Hac ratione in pi-
ctura

ctura tersissimè & fulgentissimè quidem superficies apparent, cum illic albi ad nigrum eadem, quæ est in rebus ipsis, luminati ad umbrosum proportio sit. Itaq; comparationibus hæc omnia discuntur. Inest enim in comparandis rebus uis, ut quid plus, quid minus, quid uè æquale adsit, intelligamus. Ex quo magnum esse dicimus, quod sit hoc paruo maius; maximū, quod sit hoc magno maius; lucidum, quod sit obscuro clarius; lucidissimū, quod sit hoc claro lucidius. Fit quidē comparatio ad res in primis notissimas. Sed cum sit homo, rerum omnium, homini notissimus, fortassis Protagoras hominem, inquiring, modum & mensuram rerum omnium esse; hoc ipsum intelligebat, rerum omnium accidentia, hominis accidentibus rectè comparari, atq; cognosci. Hæc eò spectat ut intelligamus in pictura quantulacumq; pinxeris corpora, ea pro illic picti hominis cōmensuratione grandia, aut pusilla uideri, hanc sanè uim

c compa

comparationis pulcherrimæ, omnium antiquorum prospexisse Thimantes mihi uideri solet, qui pictor, ut aiunt, Cyclopem dormientem, parua in tabella pingens, fecit iuxta satyros pollicem dormientis amplectentes, ut ea satyrorum commensuratione dormiens, multo maximus uideretur. Hactenus à nobis fermè omnia dicta sunt, quæ ad uisendi uim, quæue ad intercisionem cognoscendam spectant. Sed quia non modo quid sit, atq; ex quibus constet intercisio: uerumetiam quemadmodum eadem fiat, ad rem pertinet, dicendum est, de hac intercisione quam arte pingendo ea exprimatur. De hac igitur, cæteris omissis, referam quid ipse dum pingo efficiam. Principio in superficie pingenda, quam amplum libeat quadrangulum rectorum angulorum inscribo, quod quidem mihi pro aperta fenestra est, ex qua historia contuetur, illicq; quam magnos uelim esse in pictura homines, determino: hu-

ausq;

usq; ipsius hominis longitudinem,
 in tres partes diuido: quæ quidē mihi
 partes sunt proportionales, cum ea
 mensura quam uulgus brachiū nun-
 cupat. Nam ea trium brachiorum, ut
 ex symetria membrorum hominis
 patet, admodum communis humani
 corporis longitudo est. Ista ergo men-
 sura iacentem infimam descripti qua-
 dranguli lineam, in quot illa istiusmo-
 di recipiat partes, diuido: ac mihi qui-
 dem hæc ipsa iacens quadranguli li-
 nea, est proximiori transuersæ & æ-
 que distantī, in pavimento, uisæ quan-
 titati proportionalis. Post hæc uni-
 cum punctum, quo sit uisum, loco
 intra quadrangulum constituo, qui
 mihi punctus eum locum occupet,
 ipsum ad quem radius centricus ap-
 plicet, idcirco centricus punctus di- *Centricus*
 catur. Condecens huius centrici pun- *punctus.*
 cti positio est, non altius à iacenti li-
 nea, quàm sit illius pingendi hominis
 longitudo. Nam hoc pacto æquali in
 solo, & spectantes, & pictæ res adesse
 c a uidentur

uidentur. Posito puncto centrico, protraho líneas rectas à puncto ipso centrico ad singulas lineæ iacentis diuisiones, quæ quidem mihi lineæ demonstrant, quemadmodum penè usq; ad infinitam distantiam quantitates transuersæ successurus interuallo sub aspectu coarctantur. Hic essent nonnulli, qui unam ab diuisa æque distantem lineam intra quadrangulum ducerent, spaciumq; quod inter utraq; líneas adsit, in tres partes diuiderent. Tum huic secundæ æque distantis lineæ, aliam item æque distantem, hac lege adderent, ut spacium, quod inter primam diuisam, & secundam æque distantem lineam est, in tres partes diuisum; una parte sui excedat spacium id quod sit inter secundam & tertiam lineam, ac deinceps reliquas líneas adderent, ut semper sequens inter líneas esset spacium id antecedens subsesquialterum, ut uerbo Mathematicorum loquar. Itaque sic illi quidem facerent, quos & si optimam quandam

dam pingendi uiam sequi affirmant, eosdem tamen non parum errare censeo: quòd cum casu primam æque distantem lineam posuerint, tam & si cæteræ æque distantes lineæ ratione & modo subsequantur, non tamē habent quo sit certus cuspidis ad bene spectandum locus, Ex quo non modici in pictura errores facile succedunt. Adde his quod istorū ratio admodū uitiosa esset, ubi centricus punctus aut suprā aut infrā picti hominis longitudinē adstaret: cum etiā res pictas nullas ueris rebus conformes, nisi certa ratione distent, uideri posse, nemo doctus negabit. Cuius rei rationem explicabimus, si quando de his demonstrationibus picturæ conscribemus, quas à nobis factas, amici dū admirarentur, miracula picturæ nuncuparunt. Nam ad eam ipsam partē, hæc quæ dixi omnia maxime pertinent: ergo ad rem redeamus. Hæc cū ita sint, ipse idcirco optimum hunc adinueni modum. In cæteris omni-

bus eandem illam & centrici puncti
 & lineæ iacentis diuisionem, & à pun-
 cto linearum ductiones ad singulas
 iacentis lineæ diuisiones prosequor.
 Sed in transuersis quãtitatibus, hunc
 modum seruo. Habeo areolam, in
 qua describo lineam unam rectam,
 Hanc diuido per eas partes, in quas
 iacens lineæ quadranguli diuisa est.
 Deinde pono sursum ab hac lineæ
 punctum unicum tam altè, quàm est
 in quadrangulo centricus punctus à
 iacente diuisa quadranguli lineæ di-
 stans, ab hocq; puncto, ad singulas
 huius ipsius lineæ diuisiones, singu-
 las lineas duco. Tum quantam uelim
 distantiam esse inter spectantis ocu-
 lum, & picturam statuo, atq; illic sta-
 tuto intercisionis loco perpendiculari,
 ut aiunt Mathematici, lineæ, inter-
 cisionem omnium linearum, quas ea
 inuenerit, efficio. Perpendicularis qui-
 dem lineæ ea est, quæ aliam rectam
 lineam diuidens, angulos utrinq; cir-
 ca se rectos habeat. Igitur hæc mihi
 perpen

*Linea per-
 pendicula-
 ris.*

perpendicularis linea suis percissionibus terminos dabit omnis distantiae, quae inter transuersas aequae distantes pauimenti lineas esse debeant: quò pacto omnes pauimenti parallelos descriptos habeo, qui quidem quam recte descripti sint inditio erit: si una eademque recta continuata linea, in picto pauimento coadiunctorum quadrangulorum diameter sit. Est quidem apud Mathematicos diameter *Diameter.* quadranguli recta quaedam linea, ab angulo ad sibi oppositum angulum ducta, quae in duas partes quadrangulum diuidat, ita ut ex quadrangulo, duos triangulos efficiat.

His ergo diligenter absolutis, unam item superduco transuersam, aequae à cæteris inferioribus distantem lineam, quae duo stantia, magni quadrati, latera secet, perque punctum centricum permeet. Hæc mihi quidem linea est terminus, atque limes, quem nulla non plus alta, quam sit uisantis oculus, quantitas exce-

dat. Ea quæ, quod punctum centricum peruat, idcirco centrica dicatur. Ex quo fit, ut qui picti homines in ul-teriori parallelo steterint, idem longè minores sint, quàm qui in anterioribus adstant: nec tamen esse cæteris minores, sed semotiores apparent, quam rem quidem à natura ipsa ita ostendi palàm est. Nam in templis perambulantium hominum capita, uidemus ferè in altum æqualia nutare, pedes uerò eorum, qui longius absint, forte ad genu anteriorum respondere. Hæc omnis diuidendi par-uumenti ratio, maximè ad eam pi-cturæ partem pertinet, quam nos compositionem, suo loco, nominabi-mus. Et huiusmodi est, ut uerear ne ob materiæ nouitatem, ob hanc quæ commentandi breuitatem, parum à legentibus intelligantur. Nam, ut ex operibus priscais facile intelli-gimus, eadem fortassis apud maiores nostros quod esset obscura, & diffi-cillima, admodum incognita latuit.

Vix

Vix enim ullam antiquorū historiam aptè cōpositam, neq; pictam, neq; fictam, neq; sculptam reperiēs. Qua de re hæc à me dicta sunt breuiter, & ut existimo, non omnino obscure. Sed intelligo qualia sint: ut cum in his nullam eloquētiae laudē adipisci queam, cum eadē qui primo aspectu non cōprehenderit, uix ullo unquam uel ingenti labore apprehendat. Subtilissimis autem & ad picturā bene pronis ingenijs, hæc, quoquomodo dicantur facillima sanè & pulcherrima sunt: quæ quidem rudibus, & à natura parū ad has nobilissimas artes pronis, etiam si ab eloquentissimis dicantur, admodū ingrata sunt. A nobis uerò eadem, quæ sine ulla eloquētia, breuissimè recitata sint, fortassis nō sine fastidio leguntur. Sed uelim nobis dent ueniam, si dum in primis uolui intelligi, id prospexi, ut clara esset nostra oratio, magis quàm compta & ornata. Quæ uerò sequentur minus, ut spero, tedium legentibus afferent. Diximus ergo de

triangulis, de pyramide, de interse-
sione, quæ dicenda uidebantur, quas
res tamen consueui apud familiares
prolixius, quadam geometrica ratio-
ne, cur ea ita essent, demonstrare, quod
his cõmentarijs, breuitatis causa, præ-
termittendum censui. Hic enim sola
prima, picturæ artis, rudimenta re-
censui. Ea quæ idcirco rudimenta nun-
cupari uolumus, quod ineruditis pi-
ctoribus, prima artis fundamenta ie-
cerint. Sed huiusmodi sunt, ut qui ea-
dem probè tenuerit, is cum ad inge-
nium, tum ad cognoscendam picturæ
diffinitionē, tum etiam ad ea, de qui-
bus dicturi sumus, non minimū pro-
fuisse intelligat. Neque sit qui dubitet
futurum pictorem, nunquam bonum
eum, qui, quæ pingendo conetur, non
ad unguem intelligat. Frustra enim
arcu cõtenditur, nisi quò sagittam di-
rigas destinatū habeas. Ac uelim qui-
dem apud nos persuasum esse, eum so-
lum fore pictorem optimū, qui opti-
mè cum simbrias, tum superficieum
qualitates

qualitates omnes notasse didicerit.
Contraque eum futurum nunquam bo-
num artificem affirmo, qui non dili-
gentissime, quæ dicimus, omnia te-
nuerit. Idcirco nobis hæc de superfi-
ciebus, & intercessione dicta perne-
cessaria fuere. Sequitur ut pictorem
instituiamus, quemadmodum
quæ mente conceperit,
ea manu imitari
queat.

LEONIS BAPTISTAE

DE ALBERTIS, LIBER II.

Qui p̄ctura inscribitur.

ED quoniam hoc perdis-
cendi studiū fortē nimis
laboriosum iuuenibus ui-
deri potest, idcirco hoc
loco ostendendū censeo,
quā sit p̄ctura non indigna, in qua
omnem operam & studiū consuma-
mus. Nam habet ea quidem in se uim
admodum diuinam: non modo quod
ut de amicitia dicunt, absentes p̄ctu-
ra praesentes esse faciat: uerum etiam
defunctos longa post secula uiuenti-
bus exhibeat, ut summa cum artificis
admiratione, ac uisentium uoluptate
cognoscantur. Refert Plutarchus Cas-
sanderum unū ex Alexandri ducibus,
quod simulachrū iam defuncti Ale-
xandri intueretur, in quo regis maie-
statem cognouisset, toto eum corpo-
re trepidasse, Agesilaumq; Lacenam,
quod se esse admodum deformem, in-
telligeret

telligeret, suam recusasse à posteris ef-
 figiem cognosci, eaq̃ de re neq̃ pingi
 à quoquàm, neq̃ fingi uoluisse. Itaq̃
 uultus defunctorũ, per picturam quo-
 dammodo uitam prælongã degunt.
 Quòd uerò pictura deos expresserit,
 quos gentes uenerantur, maximum
 id quidem mortalibus donum fuis-
 se censendum est. Nam ad pietatem,
 qua superis potissimum coniuncti su-
 mus, atq̃ ad animos, integra quadam
 cum religione, detinendos, nimium
 pictura profuit. Phydias in Elide Io-
 uem fecisse dicitur, cuius pulchritudo
 non parum, receptæ religioni, adiece-
 rit. Iam uerò ad delicias animi hone-
 stissimas, atq̃ ad rerum decus quantũ *Pictura qd*
 conferat pictura, cũ aliundè tum hinc *conferat.*
 maxime licet uidere, quòd nullam fer-
 mè dabis rem usque adeò preciosam,
 quàm picturæ societas, non longè ca-
 riorẽ, multoq̃ grauissimam efficiat.
 Ebur, gemmæ, & istiusmodi cara om-
 nia, pictoris manu fiunt preciosiora.
 Aurum quoq̃ ipsum picturæ arte ela-
 boratum

boratum, longe plurimo auro penditur. Quin uel plumbum metallorum uilissimū, siphidiæ aut Praxitelis manu in simulachrū aliquod deductum sit, argento rudi atq; inelaborato esse preciosius fortasse putabitur. Zeuis pictor suas res donare cœperat: quoniam, ut idem aiebat, precio emi non possent. Nullum enim precium existimabat inueniri, quod satisfaceret huic qui pingendis aut fingēdis animantibus, quasi alterum sese inter mortales deum præstaret. Has ergo laudes habet pictura, ut ea instructi cum opera sua admirari uideant, tum deo se penè simillimos esse intelligāt. Quid quod omniū artium, uel magistra, uel sanè præcipuum pictura ornamentū est? Nam architectus quidem epistilia, capitula, bases, columnas, fastigiaq; & huiusmodi cæteras omnes ædificiorū laudes, ni fallor, ab ipso tantū pictore sumpsit. Pictoris enim regula & arte, lapicida, sculptor, omnesq; fabrorū officinæ, omnesq; fabriles artes diriguntur.

tur. denique nulla penè ars non penitus
 abiectissima reperietur, quæ picturam
 non spectet: ut in rebus quicquid assit
 decoris, id à pictura sumptum audeam
 dicere. Sed hoc in primis honore à ma-
 ioribus honestata pictura est, ut cum
 cæteri fermè omnes artifices, fabri nun-
 cuparent, solus in fabrorum numero pi-
 ctor non esset habitus. Quæ cum ita sint,
 consuevit inter familiares dicere, pictu-
 ræ inuentorẽ fuisse, poetarum sententia
 Narcissum illum, qui sit in florem uer-
 sus. Nam cum sit omnium artium flos
 pictura, tum de Narcisso omnis fabu-
 la, pulchrè ad rem ipsam perapta erit.
 Quid est enim aliud pingere, quam arte
 superficiem illam fontis amplecti? Cen-
 sebat Quintilian. priscos pictores soli-
 tos umbras ad solem circumscribere, ac
 demum additamentis artem excreuisse.
 Sunt qui referant Philoclem quendam
 Aegyptium & Cleantem, nescio quem in-
 ter primos huius artis reptoies fuisse.
 Aegyptij affirmant sex milibus annorum
 apud se picturam in usu fuisse priusquam in
 Græcia esset translata. E Græcia uero in

Pingere
 quid sit.

Pictura à
qbus pro-
fecta.

Italiã, dicunt nōstri, uenisse picturã
 post Marcellĩ uictorias ex Sicilia. Sed
 non multũ interest aut primos picto-
 res, aut picturæ inuentores tenuisse,
 quandoquidem non historiam pictu-
 ræ, ut Plinius, sed artem nouissimè re-
 censeamus. De qua hac ætate nulla
 scriptorũ ueterum monumenta, quæ
 ipse uiderim, extant. Tametsi ferunt
 Euforanorẽ Hischimum nonnihil de
 symetria & coloribus scripsisse, Anti-
 gonumq; & Xenocratem, de picturis
 aliqua literis mandasse, tum & Apel-
 lem ad Perseũ de pictura cōscripsisse.
 Refert Laërtius Diogenes, Demetriũ
 quoq; philosophum picturam cōmen-
 tatũ fuisse; Tum etiam existimo cum
 cæteræ omnes bonæ artes, monumen-
 tis literarum à maioribus nostris com-
 mendatæ fuerint, picturã quoq; à no-
 stris Italis non fuisse scriptoribus ne-
 glectam. Nam fuere quidẽ antiquis-
 simi in Italia Etrusci, pingendi arte
 omnium peritissimi. Censet Trime-
 gistus uetustissimus scriptor, unã cum
 religione

Etrusci pin-
gendi arte
peritissimi.

religione sculpturā & picturam exortam, sic enim inquit ad Asclepiū: Humanitas memor naturæ & originis suæ, deos ex sui uultus similitudine figurauit. Et quis negabit omnibus in rebus cum publicis, tum priuatis, prophanis, religiosisq; picturā sibi honestissimas partes uendicasse? Ut nullū artificiū apud mortales tanti ab omnibus existimatū inueniam. Referūtur de tabulis pictis precia penè incredibilia. Aristides Thebanus, picturā unicam centū talentis uendidit. Rhodum nō incensam à Demetrio rege, ne Prothogenis tabula periret, referūt. Rhodū ergo unica pictura fuisse, ab hostibus, redemptam, possumus affirmare. Multa præterea huiusmodi collecta sunt, quibus aptè intelligas semper bonos pictores in summa laude & honore apud omnes fuisse uersatos, ut etiā nobilissimi ac præstātissimi ciues, philosophiq; & reges, nō modo pictis rebus, sed pingēdis quoq; maximè delectarētur. L. Manilius, ciuis Rom. &
d Fabius

Fabius homo in urbe nobilissimus, pictores fuerunt. Turpilius eques Rom. Veronæ pinxit. Sitedius prætorius & proconsul, pingendo nomen adeptus est. Pacuius poëta tragicus, Ennii poëta nepos ex filia, Hercule in foro pinxit. Socrates, Plato, Metrodorusq; Pyrrhoq; philosophi, pictura claruerunt. Nero, Valentinianusq; atq; Alexander Seuerus imperatores, pingendi studiosissimi fuere. Longū esset referre, quot principes, quotue reges huic nobilissimæ arti dediti fuerint. Tum etiā minime decet omnē pictorū ueterum turbā recensere, quæ quidē quanta fuerit, hinc cōspici potest, quod Demetrio Valerio Phanostrati filio, 360. statuarum, partim equestres, partim in curribus & bigis ferme intra 400. dies fuisse consumatarum. Ea uerò in urbe in qua tantus fuerit sculptorū numerus, utrū & pictores non paucos fuisse arbitramur? Sunt quidem cognatæ artes eodemq; ingenio pictura & sculptura nutritæ. Sed ipse pictoris ingenium, quod

quòd in re longè difficillima uerfetur,
femp preferã. Verũ ad rem redeamus.
Ingēs nanq; fuit & píctorũ & fculpto
rum illis tēporibus turba, cũ et princí
pes, & plebei, & docti atq; indocti pi
ctura delectabãtur. Cumq; inter pri
mas ex puincijs prædas, figna & tabu
las in theatris exponebãt: eoq; pcessit
res, ut Paulus Aemilius, cæteriꝫ non
pauci Romani ciues, filios inter bonas
artes ad bene beateꝫ uiuendũ, pícturã
edocerēt: qui mos optimus apud Grę
cos maxímè obferuabat, ut ingenui et
liberè educati adolefcētes, unã cum li
teris, Geometria & Musica, pingendi
quoq; arte inftruerent. Quin & fœmi
nis etiã hæc pingendi facultas honori
fuit. Martia Varronis filia, q; pinxerit
apd̄ fcriptores, celebrat̄. Ac fuit quidē
tanta in laude & honore píctura, ut a
pud Græcos cauereẽ edicto, ne feruis
pícturã difcere liceret, neq; id quidem
iniuria. Nã eft pingēdi ars pfecto libe
ralibus & nobiliff. animis digniffima,
maximũq; optimi & præftãtis ingenij
d 2 apud

apud me semper fuit iudicium illius, quem pictura uehemēter delectari intelligerē. Tametsi hæc una ars, & doctis & indoctis æque admodū grata est. Quæ res nulla ferè alia in arte euenit, ut quod peritos delectat, impitōs quoq; moueat. Neq; facillè quempiam inuenies, qui non maiorē in modum optet se in pictura p̄fecisse. Ipsam deniq; naturā pingendo delectari manifestum est. Videmus enim naturā, ut sæpe in marmoribus Hippocentaurus, regumq; barbatae facies effigiet. Quin & aiunt in gemma Pyrrhi nouem Musas, cū suis insignibus distinctè à natura ipsa fuisse depictas. Adde his qd nulla ferè ars est, in qua perdiscenda ac exercenda omnis ætas & peritorū & imperitorū, tanta cum uoluptate uersetur. Liceat de meipso profiteri, si quando me animi uoluptatisq; causa ad pingendū confero, quod facio sanè persæpius, cū ab alijs negocijs ociū suppeditat, tanta cum uoluptate in opere perficiundo insisto, ut tertiā & quar-

& quartā quoq; horam elapsam esse, uix possim credere. Itaq; uoluptatem hæc ars affert, dum eam colueris laudem, diuitias, ac perpetuā famā, dum eam bene excultam feceris. Quæ res cum ita sit, cum sit pictura optimū & uetustissimū ornamentū rerum, liberis digna, doctis atq; indoctis grata, maiorem in modum hortor studiosos iuuenes, ut, quoad liceat, picturæ plurimam operam impendant. Proximè eos moneo, qui picturæ studiosissimi sunt, ut omni opera & diligentia prosequantur ipsam perfectam pingendi artem tenere. Sit uobis, qui pictura præstare contenditis, cura in primis nominis & famæ, quam ueteres affectos uidetis. Ac meminisse quidem iuuabit, semp aduersam, laudi & uirtuti, fuisse auariçiā. Quæstui enim intentus animus, rarò posteritatis fructum assequetur. Vidi ego plerosq; in ipso quasi flore perdiscendi, ilico decidisse ad quæstum, & nec diuitias, nec laudem ullam inde fuisse adeptos, qui

*Pictura in
tres partes
diuidi po-
test.*

si ingenium studio auxissent, in laudem facile conscēdissent, quo in loco & diuitias & uoluptatē accepissent. Itaq; de his satis haecenus. Ad institutum redeamus. Picturā in tres partes diuidimus, quam quidem diuisionem ab ipsa natura compertū habemus. Nam cum pictura studeat res uisas representare, notemus quemadmodū res ipsae sub aspectū ueniāt. Principio quidem cum quid aspiciamus, id uidemus esse aliquid quod locum occupet. Pictor uerò huius loci spacium circūscribet, eamq; rationē, ducendę fimbrię, apto uocabulo circūscriptionē appellabit, proximē intuentes dignoscimus, ut plurimę prospecti corporis superficies inter se conueniant, hasq; superficierū coniunctiones artifex suis locis designās, rectē compositionē nominabit. Postremó aspiciētes, distinctius superficierū colores discernimus, cuius rei representatio in pictura quod omnes fermē differentias à luminib. recipiat, percomodē apud nos, receptio luminum

num dicetur. Picturā igitur circūscri- *Tria pictu-*
 ptio, compositio, & luminū receptio *ram perficiunt.*
 perficiunt. De his ergo sequitur ut q̄
 breuissimè dicamus & primo de circū
 scriptione. Circūscriptio quidem ea
 est, quæ lineis ambitum fimbriarū in
 pictura conscribit. In hac Parrhasium
 pictorem eum cum quo est apud Xe-
 nophontem Socratis sermo, pulchrè
 peritum fuisse tradunt. Illum enim li-
 neas subtilissimè examinasse aiunt. In
 hac uerò circūscriptione illud præci-
 puè seruādum censeo, ut ea fiat lineis
 quàm tenuissimis, atq̄ admodū uisum
 fugientibus, cuiusmodi Apellem pi-
 ctorem exerceri solitum, ac cum Pro-
 thogene certasse referunt. Nam & cir- *Circūscri-*
 cūscriptio aliud nihil quàm fimbria- *ptio.*
 rum notatio est, quæ quidem si ualde
 apparenti linea fiat, non margines su-
 perficierū in pictura, sed rimulæ ali-
 quæ apparebūt. Tum cuperem aliud
 nihil circūscriptione, nisi fimbria-
 rum ambitum prosequi. In qua quid-
 dem uehementer exercendū affirmo.

Nulla enim compositio, nullaque lumina receptio, non adhibita circumscriptione, laudabitur. At sola circumscriptione plerumque gratissima est. Circumscriptioni ergo opera detur, ad quam quidem bellissime tenendam, nihil accommodatius inueniri posse existimo, quam id uelum, quod ipse inter familiares meos sum solitus appellare, intercessionem. Cuius ego usum nunc primum adinueni. Id istiusmodi est. Velum filo tenuissimo, & rare textum, quous colore tinctum, filis grossioribus in parallelas portiones, quadris quot libeat distinctum, telariorumque distentum, quod quidem inter corpus representandum atque oculum constituo, ut per ueli raritates, pyramis uisua penetret. Habet enim haec ueli intercessio, profecto comoda in se non pauca: primo quod easdem semper immotas superficies referat. nam positus terminis ilico pristinae pyramidis cuspidem reperies, quae res absque intercessione sane per difficillima est. Et nostri
quam

quàm sit impossibile aliquid pingendo recte mutari, quod nõ de se perpetuo eandem pingenti faciem seruet. Hinc est quod picta ab alijs res, cum semper eandem faciem seruent, facilius quàm sculptas emulantur. Tum nosti, quàm interuallo accentrici positione mutatis, res ipsa uisa, alterata esse appareat. Itaq; hanc non mediocrem, quam dixi utilitatem, uelũ præstabit, ut res semper eadem è conspectu persistat. Proxima utilitas est, quòd fimbriarum situs & superficierum termini, certissimis in pingenda tabula locis, facile constitui possint. Nam cũ istoc in parallelo, frontem: in proximo, nasum: in propinquo, genas: in inferiori, mentum, & istiusmodi omnia, in locis suis disposita intuearis, itidem in tabula aut pariete, suis quoq; paralellis diuisa, ilico bellissimè omnia collocaris. Postremo hoc idem uelum, maximum, ad perficiendam picturam, adiumentũ præstat, quando quidem rem ipsam præ-

d 5 minentem

minentem, & turgidam in istac planitie ueli conscriptam, & depictam, uideas. Quibus ex rebus quantam ad facile & rectè pingendum utilitatem uelum exhibeat, satis & iudicio & experientia intelligere possumus. Nec eos audiam, qui dicunt minimè conducere pictorem his rebus assuefieri, quæ & si maximum ad pingendum adiumentum afferant, tamen huiusmodi sunt, ut absq; illis, uix quicquã per se artifex possit. Non enim à pictore, ni fallor, infinitum laborem exposcimus, sed picturam expectamus, eam quæ maximè prominens, & datis corporibus persimilis uideatur. Quã rem quidem non satis intelligo quonam pacto unquam sine ueli adminiculo, possit quispiam, uel mediocriter assequi. Igitur intermissione hac, id est uelo, ut dixi, utantur, hi qui student in pictura, p̄ficere. Quod si absq; uelo experiri ingenium delectet, hanc ipsam parallelorum rationem intuitu consequatur, ut semper lineam illic
trans

transuersam, ab altera perpendiculari, perfectam imaginetur, ubi prospectum terminum in pictura statuunt, Sed cum plerunq; inexpertis pictoribus simbriæ superficierum dubiæ & incertæ sint, ueluti in uultibus, qui non decernunt, quo potissimum loco tempora à fronte discriminentur, edocendi idcirco sunt, quoniam argumento eam rei cognitionem assequantur. Natura id quidem pulchrè demonstrat. Nam ut in planis superficiebus intuemur, ut suis proprijs luminibus & umbris insignes sint, ita & in sphericis atque concauis superficiebus, quasi in plures superficies easdem diuersis umbrarum & luminum maculis, quadratas uidemus. Ergo singulæ partes claritate, & obscuritate differentes, pro singulis superficiebus habendæ sunt. Quod si ab umbroso, sensim deficiendo ad illustrem colorem, uisa superficies cōtinuârit, tunc medium, quod inter
utrinq;

utrunq; spaciū est, linea signare oportet, quò omnis colorandi spaciij ratio minus dubia sit. Restat ut de circumscriptione aliquid etiam referamus, quod quidē ad compositionē quoq; non parum pertinet, idcirco nō ignorandum est, quid sit compositio in pictura. Est autem compositio ea pingendi ratio, qua partes in opus picturæ componuntur. Amplissimum pictoris opus historia, historiæ partes, corpora: corporis pars membrum: membri pars est superficies. Etenim cum sit circumscriptio ea ratio pingendi, qua fimbriæ superficierum designantur cuiq;, & superficierū aliæ parue, ut animantium: aliæ ut ædificiorum, & Colossorum amplissimæ sint, de paruis superficiebus circumscribendis, ea præcepta sufficiant, quæ hæcenus dicta sunt. Nam ostensum est, ut eadem pulchrè uelo metiamur. In maioribus ergo superficiebus circumscribendis, noua ratio reperienda est. Qua de re quæ supra in rudimentis

Cōpositio.

mentis à nobis de superficiebus, radijs, pyramideq; atq; intercissione, exposita sunt, ea omnia menti repetenda sunt. Deniq; meministi quæ de pavimento parallellis, & centrîco puncto, atq; lineâ differui. In pavimento ergo parallellis inscripto, alæ murorum, & quæuis huiusmodi, quas incumbentes nuncupauimus superficies, coedificandæ sunt. Dicam ergo breuiter, quid ipse in hac coedificatione efficiã. Principio ab ipsis fundamentis exordium capio: Latitudinẽ enim & longitudinem muroꝝ in pavimento describo. In qua quidem descriptione illud à natura animaduerti, nullius quadrati corporis rectorum angulorum, plusquam duas solo incumbentes iunctas superficies, uno aspectu posse uideri. Ergo in describendis parietum fundamentis, id obseruo, ut solum ea latera circumeam, quæ sub aspectu pateant. Ac primo semper à proximioribus superficiebus incipio, maximè ab his, quæ æque ab intercissione distant.

stant. Itaq; has ego ante alias conscribo, atq; quàm uelim esse harum ipsarum longitudinem ac latitudinem, ipsis in pavimento descriptis parallelis, constituo. Nam quot ea uelim esse brachia, tot mihi parallelos assumo. Medium uerò parallellorum ex utriusq; diametri mutua sectione accipio. Itaq; hac parallellorum mensura, pulchre latitudinem atq; longitudinem surgentium à solo medium cōscribo. Tum altitudinē quoq; superficialium hinc non difficillime assequor. Nam quæ mensura est inter centricā lineā, & eum pavimenti locum, unde ædificij quantitas insurgit, eandem mensuram, tota illa quātitas seruabit. Quod si uoles istanc quātitatē, ab solo esse usq; in sublime quater, quàm est hominis picti longitudo, & fuerit linea centrica ad hominis altitudinem posita, erunt tunc quidem ab infimo, quantitatis capite, usque ad centricam lineam, brachia tria. Tu uerò qui istam quātitatem uis usq; ad brachia XII
excre

excreſcere, ter tantundem, quantum
 eſt à centrâ uſq; ad inferius quanti-
 tatis caput ſurſum uerſus educito. Er-
 go ex his quæ retulimus rationibus
 pingendi, probè poſſumus omnes an-
 gulares ſuperficies circumſcribere.

Reſtat ut de circularibus ſuperficie-
 bus ſuis ſimbrijs conſcribendis, enar-
 remus. Circulares quidem ex angula-
 ribus extrahuntur. Id ipſe ſic facio

Areolâ quadrangulo æquilatèro re-
 ctorum angulorū incircuo, huiusq;
 quadranguli latera in partes eiſmo-
 di diuido, in quales partes inferior,
 in pìctura, quadranguli línea diuiſa
 eſt. Lineasq; à ſingulis punctis, ad ſibi
 oppoſitos punctos diuiſionum du-
 cens, paruis quadrangulis aream re-
 pleò illicq; circum, quàm uelim ma-
 gnum, ſuper inſcribo, ut mutuo ſe-
 ſe circulus & paralellæ lineæ ſecent.
 Omnesq; ſectionum punctos lo-
 co adnoto, quæ loca in ſuis para-
 lellis pauimenti deſcripti in pìctura
 conſigno. Sed quia eſſet extremus
 labor

Areolâ

labor minutis, ac penè infinitis parallelis totum circulum multis, ac multis locis percidere, quoad numerosa punctorū consignatione, simbria circuli continuaretur: Idcirco ipse cum octo, aut quod libuerit, percisiones notâro tum ingenio, eum circuli ambitum, pigendo ad ipsos signatos terminos duco. Fortassis breuior esset uia, hanc simbriam ad umbram lampadis circumscribere: modo corpus, quod umbram efficiat, certa ratione lumen exciperet, & suo loco interponeretur. Itaq; diximus ut parallelorū adiumentis, maiores superficies angulares, & circulares circumscribantur. Absoluta igitur omni circumscriptione, sequitur ut de compositione dicendum sit. Repetendū idcirco est quid sit compositio. Est autem compositio ea pingendi ratio, qua partes in opus picturæ componuntur. Amplissimū pictoris opus, non Colossus, sed historia est. Maior enim est ingenij laus in historia, quàm in Colosso. Historiæ partes

Compositio quid.

partes corpora, corporis pars membrum est. Membri pars est superficies. Primæ igitur operis partes, superficies, quæ ex his membra, ex membris corpora, ex illis historia, ex qua ultimum illud quidē & absolutum pictoris opus perficitur. Ex superficialium compositione illa elegans in corporibus concinnitas, et gratia extat, quam pulchritudinem dicunt. Nam his uultus, qui superficies alias grandes, alias minimas illuc prominentes, istuc intus nimium retrusas, & reconditas habuerit, quales in uetularum uultibus uidemus: erit quidem is, aspectu turpis. In qua uerò facie ita uinctæ aderunt superficies, ut amena lumina in umbras suaues defluant, nullæque angularum asperitates extent, hanc merito formosam, & uenustam faciem dicemus. Ergo in hac superficialium compositione, maxime gratia & pulchritudo perquirenda est. Quoniam uerò pacto id assequamur, nulla admodum mihi uisa est uia certior, quam ut natura

Operis partes que.

turam ipsam intueamur, diuq; ac diligentissimè spectemus, quemadmodum natura mira rerū artifex, in pulcherrimis membris superficies cōposuerit. In qua imitanda, omni cogitatione & cura uersari, uelocq;, ut diximus, uehementer delectari oportet. Dumq; superatas à pulcherrimis corporibus superficies, in opus relaturi sumus semper terminos prius destinemus, quò lineas certo loco dirigamus. Hac tenus de superficie rū compositione. Sequitur ut de cōpositione membrorū referamus. In membrorū cōpositione danda in primis opa est, ut quæq; inter se membra cōueniant. Ea quidē tūc cōuenire pulchrè dicuntur, cum & magnitudine & officio & specie & coloribus & cæteris, si quæ sunt huiusmodi rebus, ad uenustatē et pulchritudinē correspōdeant. Quod si in simulachro aliquo caput amplissimū, pectus pusillū manus p̄ ampla, pes tumens, corpus turgidū adsit, ea sanè cōpositio erit aspectu deformis.

Ergo

*Cōpositio
membrorū*

Ergo quædam circa magnitudinẽ ratio tenenda est. In qua quidem commensuratione, iuuat in animantibus pingendis, primum ossa ingenio subtercolare. Nam hæc quæ od minime inflectantur, semper certã aliquã sedem occupant. Tum oportet neruos & musculos, suis locis inharere. Deniq; extremũ carne & cute ossa, & musculos uestitos reddere. Sed hoc in loco fortassis aderunt quidam obijcientes, quòd supra dixerim, nihil ad pictorẽ earum rerũ spectare, quæ nõ uideant. Recte illi quidẽ, sed ueluti inuestiẽdo prius nudum subsignare oportet, quẽ postea uestibus obambiẽdo inuoluamus, sic in nudo pingẽdo, prius ossa & musculi disponendi sunt quos moderatis carnibus & cute ita operias, ut quo sint loco musculi nõ difficile intelligat. At enim cũ has omnes mensuras natura ipsa explicatas, in mediũ exhibeat, tum in eisdẽ, ab ipsa natura, proprio labore recognoscendis utilitatem nõ modicam inueniet.

e a studiosus

Symmetria studiosus pictor. Idcirco laborē hunc studiosi suscipiant, ut quantū in symmetria membrorū recognoscenda studij & operæ posuerint, tantum sibi ad eas res quas didicerint memoria firmandas, profuisse intelligant. Vnum tamen admono, ut in commensurando animante, aliqua illius ipsius animantis membrum sumamus, quo cætera metiamur. Vitruuius architectus, hominis longitudinem pedibus dinumerat. Ipse uerò dignius arbitrator, si cætera ad quantitatem capitis referantur. Tametsi hoc animaduerti, fermè cōmune esse in hominibus, ut eadem & pedis, & quæ est à mento ad cervicem capitis, mensura intersit.

Aliàs uerticem. Itaq; uno suscepto membro, huic cætera accōmodanda sunt. Ut nullum in toto animante, membrū adsit longitudine aut latitudine, cæteris non correspondens. Tum prouidendum est, ut omnia membra suum, ad id de quo agitur, officium exequantur. Decet currentē manus nō minus iactare quàm

quàm pedes. At philosophorū oran-
 tem, malo in omni membro, sui mo-
 destiam, quàm palestram ostendet. *παλαι-*
 Demon pīctor, Hoplicitem in certa- *σπα. Lu**
 mine expressit, ut illū sudare tum qui, *tus & lo-*
 dem diceret, alterūq; arma deponen- *cus.*
 tem planè, ut anhelare uideret. Fuit
 & qui Vlyxem pingeret, ut in eo nō
 ueram, sed fictam & simulatam insa-
 niam agnoscas. Laudatur apud Ro-
 manos historia, in qua Meleager de-
 functus asportatur, & qui subsunt,
 angī, & omnibus membris laborare
 uideantur. In eo uerò qui mortuus
 sit, nullum adsit membrū, quod non
 demortuum appareat, scilicet omnia
 pendent, manus, digiti, ceruix; om-
 nia languida decidunt. Deniq; omnia
 ad exprimendam corporis mortem,
 congruunt, quod quidem omnīū dif-
 ficillimū est. Nam omni ex parte ocio-
 sa in corpore membra effingere, tam
 summi artificis est, quàm uiua omnia,
 & aliquid agentia redderet. Ergo hoc
 ipsum in omni pīctura seruandū est,

ut quæq; membra suum, ad id de quo agitur, officiũ ita peragant, ut ne minus quidem articulus, pro re, uacet munere adeo, ut mortuorũ membra, ad unguem usq;, mortua, uiuentiam uerò omnia, uiua esse uideant. Viuere corpus tum dicitur, cũ motu quodã, sua sponte, agatur. Mortemq;, aiunt: esse, ubi membra uitæ officia, hoc est motum & sensum, amplius ferre nequeunt. Ergo quæ corporũ simulaehra, pictor, uiua apparere uoluerit, in his efficiet, ut omnia membra suos motus exequantur. Sed in omni motu uenustas & gratia sectanda est. Ac maximè hi membrorum motus, uiua ces & gratissimĩ sunt, qui aëra in altũ petunt. Tum speciem quoq; diximus in componendis membris spectandã esse. Nam per absurdum esset, si Helenæ, aut Iphigeniæ manus, seniles & rusticanæ uiderentur. Aut si Nestori pectus tenerum & ceruix lenis: aut si Ganimedĩ frons rugosa, crura athletæ: aut si Milonĩ, omnium robustissimq;

limo, latera leuia & gracilia addere-
mus. Tum etiam in eo simulachro, in
quo uultus sint solidi, & succi pleni,
ut aiunt, turpe esset lacertos & ma-
nus macie absumptas agere. Cōtraq̄
qui Achamenidem, ab Aenea, in in-
sula inuentū, pingeret facie, qua eum
fuisse, Virgilius refert; nec cætera fa-
ciei conuenientia sequerentur, esset
is quidē pictor perridiculus, atq̄ in-
eptus. Itaq̄ specie omnia conueniant
oportet. Tum colore quoque inter
se cor respondeant, uelim. Nam qui-
bus sint uultus rosei, uenusti, niuei,
his pectus ac cætera membra fusca,
& truculenta minimè conueniunt.
Ergo in compositione membrorum,
quæ de magnitudine, officio, specie
& coloribus tenenda sunt: diximus
satis. Nam rei pro dignitate omnia
subsequentur oportet. Et Venerem
aut Mineruam saga indutam, mini-
mè conuenit. Iouem, aut Martem,
ueste muliebri indecenter uestires.
Castorē & Pollucem prisca pictores,
c 4 pingendo

p̄ngendo curabant, ut cum gemelli
 uiderentur, in altero tamen pugilem
 naturam, in altero agilitatē discerne-
 res. Tum & Vulcano claudicandi ui-
 tium apparere, sub uestibus uolebant.
 Tantum illis erat studiū pro officio,
 specie & dignitate, quod oportet ex-
 primere. Sequitur corporum compo-
 sitio, in qua omne pictoris ingenium
 & laus uersatur. Quam quidē ad com-
 positionem, nonnulla, in compo-
 sitione membrorum dicta, pertinent.
 Nam officio & magnitudine corpo-
 ra omnia, in historia cōueniant oportet.
 Si enim Centauros in cœnā tu-
 multuantes pinxeris, ineptum esset,
 in tam efferato tumultu, aliquem ui-
 no sopitum accubare. Tum etiā ui-
 tium esset, si homines pari distantia,
 alij alijs multo maiores; ut si canes,
 equis pares, in pictura adessent. Neq̄
 parum etiā uituperandū est, quod
 plerunquē uideo pictos in ædificio
 homines, quasi in scrinio reclusos, in
 quo uix sedentes, & in orbem coacti
 recipiantur

Corporum
 compositio

receptatur. Corpora igitur omnia, & magnitudine & officio, ad eam rem de qua agitur, cōueniant. *Historia* uero quā merito possis & laudare & admirari eiusmodi erit, quæ illecebris quibusdā sese ita amœnā & ornatam exhibeat, ut oculos docti atq; indocti spectatoris, diutius quadā cum uoluptate, & animi motu, detineat. Primū enim quod in historia uoluptatē afferat, est ipsa copia & uarietas rerum.

Vt enim in cibis atq; in Musica semper noua & exuberantia, cum cæteras fortassis ob causas, tum nimirum eam ob causam delectāt, quòd ab uetustis & consuetis differant. Sic in omni rerum uarietate, animus & copia admodum delectatur. Idcirco in pictura, & corporū & colorum uarietas amœna est. Dicam historiā esse copiosissimā illam, in qua suis locis permixti aderunt senes, uiri, adulescētes, pueri, matronæ, uirgines, infantes, ciccures, catelli, auiculæ, equi, pecudes, ædificia, prouinciæq; omnemq; copiam laudabo

dabo, modo ea ad rem de qua illic agitur, conueniat. Fit enim ut cum spectantes, Iustrandis rebus morentur, tum pictoris copia gratiã assequatur. Sed hanc copiam uelim cum uarietate quadam esse ornatã, tum dignitate & uerecundia grauem atq; moderatam. Improbo quidem eos pictores, qui quo uideri copiosi, quoue nihil uacuum relictum uolunt, eó nullam sequuntur compositionẽ, sed confuse & dissolutè omnia disseminant, ex quo non rem agere, sed tumultuare, historia uidetur: ac fortassis qui dignitatẽ in primis in historia cupiet, huic solitudo admodũ tenenda erit. Ut enim in principe, maiestatẽ affert uerborũ paucitas, modo sensa & iussa intelligantur, sic in historia competens corporum numerus, adhibet dignitatem, uarietas gratiã affert. Odi solitudinẽ in historia, tamen copiam minimè laudo, quæ à dignitate abhorreat. Atq; in historia id uehemẽter approbo, quod à poëtis tragicis atq; comicis obseruatum

tum uideo, ut quæ possint paucis personarum fabulam doceant. Meo quidem iudicio nulla erit usque adeo tanta rerum uarietate referta historia, quam nouem aut decem homines non possint condigne agere, ut illud Varronis huc pertinere arbitror, qui in conuiuio tumultum euitans, non plusquam nouem accubantes, admittebat. Sed in omni historia, cum uarietas iocunda est, ea tamen in primis omnibus grata est pictura, in qua corporum status atque motus, inter se multo dissimiles sunt. Stent igitur alij toto uultu conspicui, manibus supinis, & digitis micantibus, alterum in pedem innixi: alij aduersa sit facies, & demissa brachia, pedesque iniuncti, singulisque singuli flexus, & actus extent: alij confideant, aut in flexo genu morentur, aut propè incumbant, sintque nudi, si ita deceat, alij: nonnulli mixta ex utrisque arte, partim uelati, partim nudi assistant. Sed pudori semper & uerecundiae inseruiamus. Obscenæ quidem corporis, & hæc omnes partes, quæ parum gratiæ

*Historia
nouem aut
decem personis
agi poterit.*

gratiæ habent, panno, aut frondibus, aut manu operiantur. Apelles Antigonis imaginẽ, ea tantũ parte uultus pingebat, qua oculi uitium non aderat. Et Homerus, cum naufragũ Vlissem è somno excitãt, ex sylua, ad muliercularum uocem progredi nudum faceret, hominĩ, ex frondibus arboreis ramum, obscœnarũ partium corporis, tegumentũ, dedisse legitur. Periclem referunt, oblongum & deforme habuisse caput, idcirco à pictoribus & sculptoribus, nõ ut cæteros in aperto capite, sed casside uestito, eum formari solitum. Tum antiquos pictores, refert Plutarchus, solitos in pingendis regibus, si quid uitij erat formæ, non id p̄termisissum uideri uelle, sed quàm maximè possent, seruata similitudine, emendabãt. Hanc ergo modestiam & uerecundiam in uniuersa historia obseruari cupio, ut foeda aut prætereantur, aut emendentur. Denicq̄, ut dixi, studendum censeo, ut in nullo ferme idem gestus, aut status conspiciatur.

Animos

Animos deinde spectantium mouebit historia, cum qui aderint quieti homines, suum animi motum maximè præ se ferent. Fit namq; natura, qua nihil sui similitum rapatius inueniri potest, ut lugentibus, collugeamus: ridentibus, arrideamus: dolentibus, condoleamus. Sed hi motus animi, ex motibus corporis cognoscuntur. Nam uidemus, ut tristes, quòd curis adstricti, & ægritudine defessi sint, totis sensibus ac uiribus torpeant, interq; pallentia, & admodum labentia membra, sese lenti detineant. Est quidem merentibus pressa frons, ceruix languida, deniq; omnia ueluti defessa, & neglecta procidunt. Iratis uerò, quòd animi ira incendantur, & uultus & oculi intumescunt, ac rubent, membrorumq; omnium motus, pro furore iracundiæ, in eisdem acerrimè & iactabundi sunt. Læti autem & hilares cum sumus, tum solutos, & quibusdam flexionibus gratos motus habemus. Laudatur Euphranor, quòd in Alexandro Paridis uultus

uultus & faciem effecerit, in qua illum
& iudicem Dearum, & amatorē He-
lenæ, & unā Achillis interfectorē pos-
sis agnoscere. Est & daemōnis picto-
ris mirifica laus, quòd in eius tabulis
adesse iraeundū, iniustum, inconstan-
tem, unāq; & exorabilem, & clemen-
tem, misericordem, gloriosum, humi-
lem, ferocemq; facillè intelligas. Sed
inter cæteros referūt Aristidem The-
banum Apelli æqualem propè, hos
animi motus expressisse, quos certum
quidem est, & nos quoq; dum in ea re
studium & diligentia, quantū conue-
nit, posuerimus, pulchrè assequimur.
Pictori ergo corporis motus notissi-
mi sint oportet, quos quidē multa so-
lertia à natura petendos censeo. Res
enim perdifficilis est propè, infinitis
animi motibus, corporis quoq; mo-
tus uariare. Tum quis hoc, nisi qui
expertus sit, crediderit, usq; adeò esse
difficilè, cum uelis, ridentes uultus ef-
figiare, uitare id, ne plorabundī ma-
gis quàm alacres uideantur? Tum ue-
rò &

rò & quis poterit sine maximo studio
 & diligētia uultus exprimere, in qui-
 bus & os, & mentā, & oculi, & genæ,
 & frons, & supercilia in unum ad lu-
 ctum, aut ad hilaritatem conueniant.
 Idcirco diligentissimè ex ipsa natura
 cuncta perscrutanda sunt, semperq̃
 promptiora imitanda. Ea q̃ potissi- *Pingenda*
 mum pingēda sunt, quæ plus animis, *que sint.*
 quod excogitent, relinquunt, quàm
 quæ oculis intueantur. Sed nos refe-
 ramus nōnulla, quæ de motibus par-
 tim fabricauimus nostro ingenio, par-
 tim ab ipsa natura didicimus. Primū
 reor oportere, ut omnia inter se cor-
 pora ad eam rem, de qua agitur, con-
 cinnitate quadam moueantur. Tum
 placet in historia adesse quempiam,
 qui earum quæ gerantur rerum, spe-
 ctatoris admoneat, aut manu ad uis-
 sendum aduocet, aut, quasi id nego-
 cium secretum esse uelit, uultu, ne eò
 proficiscare, truci, & toruis oculis
 minitetur: aut periculum, remue ali-
 quam illic admirandam demonstrat,
 aut u

aut ut unâ arrideas, aut ut simul deploras, suis te gestibus inuitet; deniq; & quæ illi, cum spectantibus & quæ inter se picti exequetur omnia, ad agendam & docendâ historiam, congruat necesse est. Laudatur Thimantes Cyprius in ea tabula, qua Colloteicū uicit: Quod cum in Iphigeniæ immolatione tristem Calcanta tristiorē fecisset Vlyssēm; inq; Menelao mœrore affecto, omnem artem & ingeniū exposuisset, consumptis affectibus non reperiens, quo dignè modo tristissimi patris uultus referret, pannis inuoluit eius caput: cuiq; plus relinqueret, quod de illius dolore animo meditaretur, quàm quod posset uisu discernere. Laudatur & nauis apud Româ, ea in qua noster Etruscus picto Giotto, undecim metu & stupore perculosos, ob socium, quem supra undas merantem uidebant, expressit, ita pro se quenc; suum turbati animi inditium uultu, & toto corpore præferentem, ut in singulis, singuli affectionū motus ap-

ſus, appareant. Sed decet hunc totum
 locum de motibus, breuiſſimè tranſi-
 gere. Sunt namq; motus alij animorũ *Motus*
 quos docti affectiones nuncupant, ut
 ira, dolor, gaudiũ, timor, deſiderium,
 & eiufmodi: ſunt & alij corporũ.
 Nam dicuntur moueri corpora ple-
 riſq; modis, ſiquidẽ cum creſcunt, aut
 minuũtur: cumq; ualentes in ægritu-
 dinem cadunt, cumq; a morbo in ua-
 letudinem ſurgunt, cumq; locum mu-
 tent, & huiufmodi cauſis moueri cor-
 pora dicuntur. Nos autem pictores,
 qui motibus membrorũ uolumus ani-
 mos affectos exprimere, cæteris diſpu-
 tationibus omiſſis, de eo tantũ motu
 referamus, quem tum factum dicunt,
 cum locus mutatus ſit. Res om̄is quæ
 loco mouetur, ſeptem habet mouendi
 itinera. Nam aut ſurſum uerſus, aut
 deorſum, aut in dexteram, aut in ſini-
 ſtram, aut illuc longè recedendo, aut
 contra nos redeundo. Septimus uerò
 mouendi modus, iſ qui in gyrum atti-
 biendo uergitur. Hos igitur om̄es mo-
 tus

tus cupio esse in pictura. Ad sint corpora nonnulla, quæ se ad nos porrigant, alia abeat horsum, dextrorsum, & sinistrorsum. Tum ex ipsis corporibus nonnullæ partes aduersus conspectantes, ostententur, aliquaæ retrocedant, aliaæ sursum tollantur, aliquaæ in infimū tendantur. Sed cū in his expingendis moribus, ratio plerumq; & modus transgrediatur: iuuat hoc loco de statu, & de motibus membrorum referre nonnulla, quæ ex ipsa natura collegi, unde planè intelligatur qua moderatio-
 ne his motibus utendum sit. Parspexi quidē in homine, quàm in omni statu sui, totum substituat corpus capiti, membro omnium ponderosissimo. Tum si toto corpore idem in unum pedem institerit, semper is pes, tanquàm columnæ basis, est ad perpendiculum capiti subiectus. Ac fermè semper eò stantis uultus porrectus est quò sit pes ipse directus. Capitis uerò motus animaduerti, uix unquam ullam in partē esse tales, ut non semper aliquas

aliquas reliqui corporis partes sub se
 positas habeat, quibus immane pon-
 dus regat, aut certè in aduersam par-
 tem, tanquàm alterã lancem, aliquod
 membrum protrahat, quod ponderi
 respõdeat. Nanq; idem uidemus, dum
 quis manu extensa, pondus aliquod
 sustentat, ut altero pede tanquàm as-
 se bilancis firmatò, alia tota corporis
 pars ad coæquandũ pondus contrã si-
 statur. Intellexi & stantis caput, non
 plus uerti sursum, q̃ quo oculi cœlum
 medium contueãtur, neq; in alterũ la-
 tus plus diueri, quàm usq; quo men-
 tum, scapulã attigerit. In ea uerò parte
 corporis qua incingimur, uix unquã
 ita intorquemur, ut humerum supra
 umbilicũ, ad rectã lineam super asti-
 tuamus. Tibiarum & brachiõrũ mo-
 tus, liberiores sunt, modo cæteras cor-
 poris honestas partes non impediãt.
 At in his illud à natura perspexi, ma-
 nus fermè nunq; supra caput, neq; cur-
 bitũ supra humeros eleuari. Neq; su-
 pra genu pedem in altum attolli, neq;

f 2 pedem

pedem à pede plus distare,quàm quantum pedis unius spaciũ inter sit. Tum spectraui si quã in altum protendamus manum, eum motum, cæteras omnes eius lateris partes, ad pedem usq; subsequi, ut etiã ipsius pedis calcaneus, eiusdem brachij motu, à pauimẽto eleuetur. Sunt his simillima per plurima, quæ diligens artifex animaduertet, & fortasse quæ ipse hæctenus retuli, usq; adeo in promptu sunt, ut superflua uideri possint. Sed ea idcirco non negleximus, qd plerosq; in ea re uehementer errare nouerimus. Motus enim nimium acres exprimunt, efficiuntq; ut in eodem simulachro, & pectus & nates, uno sub prospectu conspiciantur: quod quidem cum impossibile factu, tum indecentissimum uisu est. Sed hi quò audiũt, eas imagines maximè uitas uideri, quæ plurimũ membra agitent, cò histrionũ motus, spreta omnĩ picturæ dignitate, imitantur. Ex quo non modo gratia & lepore eorũ opera nuda sunt, sed etiã artificis nimis feruens

feruens ingenium exprimūt. Suaues enim & gratos, atq; ad rem de qua agitur, condecētes habere pīctura motus debet. Sīt in uīrginibus motus & habitudo uenusta, simplici ætate cōpta, atq; amœna, quæ statum magis sapiat & dulcem quietem quàm agitationē: tametsi Homero, quē Zeusis secutus est, etiam in fœminis forma ualidissima placuit. Sīnt in adolescente motus leuiores, iocundi, cum quadam significatione ualentis animi & uiriū. Sīnt in uiro motus firmiores, & status celeri palestræ admodū ornatī. Sīnt in senibus omnes motus tardi. Sīntq; ipsi status defessi, ut corpus non pedibus modo ambobus sustineant, sed & manibus aliquo inhercant: deniq; pro dignitate cuiq; sui motus corporis, ad eos, quos uelis exprimere motus animi, referantur. Tum deniq; maximarum animi perturbationū, maximē in membris significationes, assint necesse est. Atqui hæc de motibus ratio in omni animāte admodum cōmunis est.

f 3 Non

Non enim cōuenit bouem aratorem, his motibus uti, quibus Bucephalum generosum Alexandri equū. At celebrem illam Inachi filiam, quæ in uacam conuersa sit, fortassis currentem erecta ceruice, leuatis pedibus, intortacauda perapte pingemus. hæc de animantium motu breuiter excursa, sufficiant. Nunc uerò quoniam & rerum inanimatarum, eos omnes quos dixi motus, in pictura necessarios esse arbitror, quoniam illa pacto moueantur dicendum censeo. Sanè & capillorū, & iubarum, & ramorū, & frondium, & uestium motus in pictura expressi delectant. Ipse quidem capillos cupio eos omnes quos retuli septem motus agere. Etenim uertantur in gyrum, nodum conantes atq; undent in aëra, flammam imitantes, modoq; sub alijs crinibus serpant, modo sese in has, atq; has partes attollant: sintq; item ramorum flexus, & curuationes partim in sublimè arcuati, partim introcedant, partim ut funis, intorqueantur.

tur. Idēq; ipsum in plicis pannorū obseruetur, ut ueluti ex trunco arboris rami in omnes partes emanent, sic ex plica succedant plicæ, utputa in suos ramos: in hisq; idem quoque omnes motus expleantur, ut nulla panni extensio adsit, in qua non idem ferme omnes motus reperiantur. Sed sint motus omnes, quod sæpius admoneo, moderati & faciles, gratiamq; potius quàm admirationē laboris exhibeāt. Iam uerò cum pannos motibus aptos esse uolumus, cumq; natura sui panni graues, & assiduo in terram cadentes, omnes admodum flexiones refugiāt, pulchrè idcirco in pictura Zephyri, aut Austri facies perflans inter nubes ad historiæ angulū ponetur, qua panni omnes aduersi pellantur. Ex quo gratia illa aderit, ut quæ corporū latera uentus feriat, quòd panni uento ad corpus imprimantur, ea sub panni uelamento propè nuda appareant. A reliquis uerò lateribus panni uento agitati, peraptè in aëra inundabunt.

Sed in hac uenti impulsione, illud caueatur, ne ulli pannorū motus contra uentum surgant, neue nimium refracti, neue nimium porrecti sint. Hæc igitur de motibus animantium, & rerum inanimatarū dicta, ualde à pictore seruanda sunt; tum etiam ea omnia diligenter excquenda, quæ de superficie membrorum, corporumq; compositione, recensuimus. Itaq; duæ à nobis partes picturæ absolutæ sunt, circūscriptio & cōpositio. Restat ut de luminū receptiōe dicendū sit. In rudimentis satis demōstrauimus, quā uim lumina ad uariandos colores habeāt. Nā manētibus colorū generib. modo apertiores, modo restrictiores colores pro luminū, umbrarūq; pulsu fieri edocuius, albumq; & nigrū, colores eos esse, qbus lumina & umbras in pictura exprimamus; ceteros uerò colores tanquam materiā haberi, quibus luminis & umbræ alterationes adigant. Ergo cæteris omissis explicandū est, quonā pacto sit pictori albo & nigro utendū.

Veteres

Vetères pictores, Polignotū & Thimantem quatuor coloribus, tantum usos fuisse, tum Aglaophon simplici colore delectatum, admirantur, ac si in tanto, quem putabat esse colorum numero, modicum sit, eosdem optimos pictores, tam paucos in usum delegisse, copiosiq; artificis putent, omnem colorū multitudinē, ad opus congerere. Sanē ad gratiam & leporem picturæ affirmo, copiam colorū & uarietatem plurimum ualere, sed sic uelim pictores eruditi existiment, summā industriam atq; artem, in albo tantum & nigro disponendo uersari, inq; his duobus probè locandis, omne ingenium & diligentiam consumendam. Nam ueluti luminum & umbræ casus id efficit, ut quo loco superficies turgeant, quoue in cauū recedant, quantumue quæq; pars declinet ac deflectat appareat. Sic albi & nigri concinnitas efficit illud, quod Nitix pictori Atheniensi laudi dabatur. Quodue artífici in primis optan-

dum est, ut suæ res pictæ maximè emi-
nere uideantur. Zeusim nobilissimū,
uetustissimumq; pictorē dicunt, quasi
principem ipsam hanc luminum &
umbrarum rationem, tenuisse. Cæ-
teris uerò ea laus minimè attributa
est. Ego quidem pictorem nullum
uel mediocrem putabo, eum qui non
planè intelligat, quam uim umbræ
omnis & lumina in quibusq; superfi-
ciibus habeant. Pictos ego uultus, &
doctis & indoctis cōsentientibus lau-
dabo, eos qui, ueluti exsculpti, extare
à tabulis uideantur, eosq; contrà uitu-
perabo, quibus nihil artis, nisi fortas-
sis in lineamentis, eluceat. Bene con-
scriptam, optimè coloratam compo-
sitionem esse uelim. Ergo ut uitupe-
ratione careant, utq; laudem merean-
tur, in primis lumina & umbræ dili-
gentissimè notanda sunt. Atq; anim-
aduertendum quàm in eam superfi-
ciem, in quam radij luminū feriant,
color ipse insignior atq; illustrior sit.
Tum ut dehinc sensim deficiente ut
luminum

luminum, idem color, subfuscus redatur. Deniq; animadvertendum est, quo pacto semper umbræ luminibus ex aduerso respondeant, ut nullo corpore superficies lumine illustretur, in quo eodem contrarias superficies, umbris obtectas, non reperias. Sed quantum ad lumina albo, & umbras nigro imitandas pertinet, admonéo: ut præcipuum studium adhibeas ad superficies eas cognoscendas, quæ lumine, aut umbra pertactæ sunt.

Id quidem à natura & rebus ipsis pulchrè perdisces. Eas demum cum probè tenueris, cum leuissimo albo quàm parcissimè suo leco intra fimbrias colorem alteres, suoq; contrario loco, pariter nigrum ilicò adiunges. Nam hac albi & nigri conlibratione, ut ita dicam, surgens prominentia, fit perspicatior. Dehinc pariparsimonia additamentis prosequere, quoad quid satis sit, affecutum te sentias. Erit quidem ad eam rem cognoscendā iudex optimus speculum
Ac nescio

Ac nescio quo pacto res pictæ in speculo gratiã habeant, si uítio careant. Tum mírum est, ut omnis menda picturæ, in speculo deformior appareat. A natura ergo suscepta, speculí iudicio emēdentur. Sed liceat híc nōnulla, quæ à natura hausimus, referre. Animaduertí quidem, ut planæ superficies, uniformem, omni loco sui, colorem seruent: Sphæricæ uerò & concauæ, colores uariant. Nā istic clarior, illic obscurior. Alio uerò loco, mediū coloris species, seruatur. Hæc autem coloris in non planis superficiebus alteratio, difficultatē exhibet ignauis pictoribus; sed si, ut docuimus, rectè fimbrias superficieum pictor cōscripserit, luminumq; sedes discriminârit, facilis tum quidem erit colorãdí ratio. Nam leuissimo quasi rore primum usq; ad discriminis lineam, albo aut nigro eam superficiē, ut oporteat, alterabit: Dehinc aliam, ut ita loquar, irrorationem citrà lineam, post hanc aliam citrà hanc, & citrà

citrà eam aliã superaddendo asseque-
tur, ut cum illustrior locus apertiori
colore pertinctus sit, tum idem dein-
ceps color, quasi fumus, in contiguas
partes diluatur. At meminisse oportet,
nullam superficiem usq; adeo de-
albandam esse, ut eandẽ multò ac mul-
tò candidiorẽ nequeas efficere. Ipsas
quoq; niueas uestes, exprimendo ci-
trà ultimũ candorem, longè residen-
dũ est. Nam habet pictor aliud nihil,
quã album colorem, quò ultimos
tersissimarũ superficierũ fulgores imi-
tetur: solumq; nigrum inuenit, quo
ultimas noctis tenebras referat. Idcir-
cò in albis uestibus pingendis, unum
ex quatuor generibus colorum, susci-
pere opus est, quod quidem apertum
& clarum sit: Idq; ipsum contrã in ni-
gro, fortassis pallio pingendo, alium
extremum, quò nò longè ab umbra
distet, ueluti profundĩ, & nigrantis
maris colorẽ sumemus. Deniq; uim
tantum hæc albi & nigri compositio
habet, ut arte & modo facta, aureas,
argenteasq;

argenteasq; ac vitreas splendidissimas superficies, demonstret in pictura. Ergo uehemēter uituperandi sunt pictores, qui albo intemperanter, & nigro indiligenter utuntur. Ideò ipse uellem apud pictores album colorem longè carius, quàm præciosissimas gemmas, coëmi. Cōduceret quidam album & nigrum, ex illis unionibus Cleopatrarum, quos aceto colligabat, constare, quo eorum auarissimi redderentur. Nam & lepidiora opera, & ad ueritatem proximiora essent, neque facile dici potest, quantum esse oporteat distribuendi albi, in pictura, parsimoniam, atque modum. Hinc solitus erat & Zeusis pictores redarguere, quòd nescirent quid esset nimis. Quòd si uitio indulgendum est, minus redarguendi sunt, qui nigro admodum profuse, quàm qui albo paulum intemperanter utantur. Natura enim ipsa indies atrum & horridum opus, usu pingendi odisse discimus. Continuoq; quò plus
intelligi

Intelligimus, eò plus ad gratiam & uenustatem manum delinitam reddimus. Ita natura omnes aperta & clara amamus. Ergo qua in parte faciliior peccato uia patet, eò obstruenda est magis. Hæc de albi & nigri usu dicta hæctenus. De colorum uerò generibus, etiam ratio quædam adhibenda est. Sequitur ergo ut de colorum generibus nonnulla referamus,

Colorum genera.

non id quidem, quemadmodum Vitruuius architectus, quo loco rubrica optima, & probatissimi colores inueniantur. Sed quonam pacto selecti, & ualdè pertriti colores in pictura componendi sint. Ferunt Euphranorem priscum pictorem, de coloribus non nihil mandasse literis, ea scripta non extant hac tempestate. Nos autem qui hanc picturæ artem, seu ab alijs olim descriptam, ab inferis repetitam, in lucem restituiimus: siue nunq̃ à quoquã tractatã, à superis deduximus, nostro, ut usq̃ fecimus, ingenio, pro instituto rem psequamur.

Velim

Velim genera colorum & species, quoad id fieri possit, omnes, in pictura quadam cum gratia & amœnitate spectari. Gratia quidẽ tunc extabit, cum exacta quadam diligentia colores coloribus aderunt: ut si Dianam agentem choros pingas, huic nymphæ uirides, illi propinquæ candidos, proximæ huic purpureos, alteri croceos amictus dari conuenit. Ac deinceps istiusmodi colorum diuersitate, certe induantur, ut clari semper colores, aliis quibus diuersi generis obscuris coloribus, cõiungantur. Nam ea quidem coniugatio colorum, & uenustatem, à uarietate: & pulchritudinẽ, à comparatione illustriorem refert. Atqui est quidẽ nonnulla inter colores amicitia, ut iuncti alter alteri gratiam & uenustatem augeat. Rubeus color: si inter cœlestem & uiridem medius insideat, mutuũ quiddam utrisq; suscitatur decus. Niueus quidem color, non modo inter cinereum atq; croceũ positus, sed penẽ omnibus coloribus hilaritatem

laritatem præstat. Obscuro autem colores, inter claros, non sine insigni dignitate assident. Pariterque ratione inter obscuros, clari bellè collocantur. Ergo quam dixi uarietatem colorum, in historia pictor disponet. At sunt qui auro immodicè utantur, quod aurum putent quandam historiæ afferre maiestatem, eos ipse planè non laudo, quin & si eam uelim Didonè Virgilij expingere, cui pharetra ex auro, in aurumque crines nodabantur. Aurea cui fibula uestem subnectebat, aureisque frenis uehebatur, omniaque splendebat auro. Eam tamen aureorum radiorum copiam, quæ undique oculos uisentiù perstringat, potius coloribus imitari enitar, quam auro. Nam cum maior in coloribus sit artificis admiratio, & laus, tum etiam uidere licet, in plana tabula auro posito, ut plerumque superficies, quas claras & fulgidas representare oportuerat, obscuræ uisentibus appareant. Aliæ fortassis quæ umbriosiores debuerant esse, luminosio-

res porrigantur. Cætera quidem fabricorū ornamenta, quæ picturæ adiunguntur, ut scilicet circumsculptæ columnæ, & bases & fastigia, non sanè vituperabo, si ex ipso argento atq; auro solido, uel admodum purissimo fuerint. Nam & gemmarum quoq; ornamentis, perfecta & absoluta historia dignissima est. Hactenus picturæ partes tres, breuissimè transactæ à nobis sunt. Diximus de circumscriptiōe minorum & maiorum superficierum. Diximus de compositione membrorum, atq; corporum. Diximus de coloribus, quantum ad pictoris usum pertinere arbitrabamur.

Omnis igitur pictura à nobis exposita est, quam quidem in tribus his rebus consistere prædiximus: circumscriptiōe, compositione & luminum receptione.

Sed

LEONIS BAPTISTAE

DE ALBERTIS, LIBER III.

PICTOR INCIPIT.

ED cum ad perfectū pī-
ctorem instituendū, ut
omnes quas recensuimus
laudes, assequi possit, nō
nulla etiā supersunt, quę

his commentarijs minime prætereun-
da censeo, ea quā breuissimè refera-
mus. Pictoris officiū est, quæuis data

corpora ita insuperficie lineis & co- *Pictoris
officiū.*

loribus conscribere atq; pingere, ut
certo interuallo, certa q; centrī ra-
dijs positione constituta, quæ q; picta
uideas, eadem prominentia, & datis
corporibus persimillima videantur.

Finis pictoris laudem, gratiam & be-
neuolentiā, magis quā diuitias ex
opere adipisci. Id quidem assequetur,
dum eius pictura oculos, & animos
spectantium tenebit, atque mouebit.

Quæ res quonam argumento fieri
possint, diximus cū de compositione,

atq; luminum receptione supra disceptauimus. Sed cupio pictorem, quo hæc possit omnia pulchre tenere, in primis esse uirum & bonum, & doctum bonarum artium. Nam nemo nescit quantum probitas, uel magis quam omnis industriæ, aut artis admiratio, ualeat ad beneuolentiam ciuium comparandam. Tum nemo dubitat beneuolentiam multorum artificum plurimum conferre ad laudem, atq; ad opes parandas. Siquidem ex ea fit, ut nonnunquam diuites beneuolentia, magis quam artis peritia moueantur, ac lucra ad hunc potissimum modestum & probum deferant. Spero alio peritiorē sanē, sed fortassis intemperanti. Quæ cum ita sint, moribus egregiè interuendū erit artifici, maximè humanitati & facilitati, quò & beneuolentiam, firmum contra paupertatem prælidium, & lucra, optimum ad perficiendam artem, auxilium, assequatur. Doctum uerò pictorē esse opto, quoad eius fieri possit, omnibus in artibus

artibus liberalibus, sed in eo præsertim Geometriæ peritiam desidero. Assentior quidem Pamphilo antiquissimo & nobilissimo pictori, à quo ingenui adolescentes primo picturam didicere. Nam erat eius sententia, futurum neminem pictorem bonum, qui Geometriam ignorarit.

Nostra quidem rudimenta, ex quibus omnis absoluta & perfecta ars picturæ depromitur, à Geometra facile intelliguntur. Eius uerò artis imperitis, neque rudimenta, neque ullas picturæ rationes, posse satis patere arbitror. Ergo Geometriam pictoribus minimè negligendam affirmo. Proximè non ab re erit, si poetis atque rhetoribus delectabuntur. Nam hi quidem multa, cum pictore, habent ornamenta communia.

Neque parum illi quidem multarum rerum noticia copiosi literati, ad historiæ compositionem pulchrè constituendam iuuabunt, quæ omnis laus præsertim in inuentione consistit.

g , Atqui

Atqui ea quidem hanc habet uim, ut etiam sola inuentio, sine pictura delectet. Laudatur dum legitur illa calumniæ descriptio, quam ab Apelle pictam, refert Lucianus. Eam quidem enarrare, minimè ab instituto alienum esse censeo, quò pictores admoncantur, eiusmodi inuentionibus fabricandis aduigilare oportere.

*Calumnie
descriptio.*

Erat enim uir unus cuius aures ingentes extabant, quem circa duæ adstant mulieres Inscitia, & Suspicio. parte alia ipsa Calumniæ aduentans, cui forma mulierculæ speciosæ, sed quæ ipso uultu nimis callere astu uidebatur; manu sinistra facem accensam tenens; alteram uerò manu per capillos trahens adolescentem, qui manus ad cœlum tendit. Duxq; huius est uir quidam pallore oblitus, deformis, truci aspectu, quem merito compares his, quos in acie longus labor confecerit, hunc esse Liorem merito dixere. Sunt & aliæ duæ Calumniæ comites mulieres, ornamenta

menta doming componentes, Insidie
 & Fraus. Post has pulla & sordidissi-
 ma ueste operta se se dilanians, adest
 Pœnitentia. Proximè sequente pudica
 & uerecunda Veritate. Quæ planè
 historia, etiã si dum recitatur animos
 tenet, quantum censes eam gratiæ &
 amœnitatis ex ipsa pìctura, eximij pi-
 ctoris, exhibuisse? Quid tres illæ iu-
 uenculæ sorores, quibus Exiodus im-
 posuit nomina: Aglaia, Euphrosine,
 atq; Thalia, quas pinxere implexis
 inter se manibus ridentes, soluta &
 perlucida ueste ornatas. Ex quibus li-
 beralitatē demonstratā esse uolueret:
 quòd una sororū det, alia accipiat, ter-
 tia reddat beneficium. Qui quidem
 gradus, in omni perfecta liberalitate,
 adesse debent. Vides quàm huiusmo-
 di inuenta, magnā artificii laudē com-
 parent? Idcirco sic cōsulo, poëtis atq;
 rhetoribus, cæterisq; doctis literarū,
 sese pictor studiosus, familiarem atq;
 beneuolum dedat. Nam ab eiusmodi
 eruditis ingenijs, cū ornamenta acci-

piet optima, tum in his profectò in-
ventionibus iuuabitur, quæ in pictu-
ra non ultimam sibi laudem uendit-
cent. Phydias egregius pictor, fateba-
tur se ab Homero didicisse, qua po-
tissimum maiestate Iouem pingeret.
Nostris, sic arbitror, nos etiam poë-
tis legendis, & copiosiores & emen-
datiores futuros, modo discendi stu-
diosiores fuerimus, quàm lucri. Sed
plerunq; non minus studiosos, quàm
cupidos, quòd uiam perdiscendæ rei
ignorent, magis quàm discendi labor
frangit. Idcirco quonam pacto in hac
arte nos eruditos fieri oporteat, or-
diamur. Caput sit: omnes discendi
gradus, ab ipsa natura esse petendos.
Artis uerò perficiendæ ratio, diligen-
tia, studio & assiduitate comparetur.
Velim quidem eos qui pingendi artē
ingrediunt, id agere, quod apud scri-
bendi instructores obseruari uideo.
Nam illi quidē prius omnes elemen-
torū characteres separatim edocent.
Postea uerò syllabas, atque subinde
dictiones

ditiones componere instruūt. Hanc ergo rationem & nostri in pingendo sequantur. Primo ambitū superficierum, quasi picturæ elementa, tum & superficierū connexus. Dehinc membrorū omnium formas, distinctè edificent, omnesq; quæ in membris possint esse differentias, memoriæ cōmendant. Nam sunt ille quidem neq; modicæ neq; non insignes. Aderūt quibus sit nāsus gibbosus. Erunt qui gerant simas nares, recuruas, patulas: alij buccas fluentes porrigūt: alios labiorum gracilitas ornat, ac deinceps quæq; membra aliquid præcipuū habent, quod cum plus aut minus adfuerit, tunc multò totum membrū uariet. Quinetiam uidemus ut eadem membra pueris nobis rotunda, & ut ita dicam, tornata atq; leuia, ætatis uerò accessu asperiora, & admodū angulata sint. Hæc igitur omnia picturæ studiosus, ab ipsa natura accipiet, ac secū ipse assiduo meditabitur, quoniam pacto quæq; extent: In eaq; inuestigat

g 5 tione

tione continuò oculis & mente per-
stet. Spectabit nanq; sedentis gremiũ,
& tibias, ut dulce in proclium laban-
tur. Notabit stantis faciem totam, atq;
habitudinem. Deniq; nulla erit pars,
cuius officium & symmetriã, ut Græ-
ci aiunt, ignoret. At ex partibus om-
nibus non modo similitudinẽ rerum,
uerum etiam in primis ipsam pulchri-
tudinẽ diligat. Nam est pulchritudo
in pictura res non-nimis grata, quàm
expetita. Demetrio pictori illi prisco
ad summã laudem defuit, quòd simi-
litudinis exprimendæ fuerit curiosi-
or, quàm pulchritudinis. Ergo à pul-
cherrimis corporibus omnes laudatæ
partes, eligendæ sunt. Itaq; non in po-
stremis ad pulchritudinẽ habendam,
percipiendam atque exprimendam,
studio & industria contēdendum est.
Quæ res tametsi omnium difficillí-
ma sit, quòd non uno loco omnes pul-
chritudinis laudes comperiantur, sed
raræ illæ quidem ac dispersæ sint, ta-
men

men in ea inuestiganda, ac perdiscenda omnis labor exponendus est. Nam qui grauiora apprehendere, & uersare didicerit, is facile minora poterit ex sententia. Neque ulla est usque adeo difficilis res, quam non studio & assiduitate possis perficere. Sed quò sit studium non futile & cassum, fugienda est illa consuetudo multorum, qui suapte ingenio, ad picturae laudem contendunt, nullam naturalē faciem eius rei oculis, aut mente coram sequentes. Hi enim non rectè pingere discunt, sed erroribus assuescunt. Fugit enim imperitos, ea pulchritudinis Idea, quam peritissimi uix discernunt. Zeuxis præstantissimus & omnium doctissimus & peritissimus pictor, facturus tabulam, quam in templo Lucinae apud Crothoniates publicè dicaret, non suo confusus ingenio temerè, ut ferè omnes hac ætate pictores, ad pingendum accessit, sed quòd putabat omnia, quæ ad uenustatem quæreret.

quæreret, ea non modo proprio ingenio non posse, sed ne à natura quidem petita, uno posse in corpore reperiri. Idcirco ex omni eius urbis iuuentute delegit uirgines quinque, forma præstantiores, ut quod in quaque esset formæ muliebris laudatissimū, id in pictura referret. Prudenter is quidem: nam pictoribus nullo proposito exemplari, quod imitentur, ubi ingenio tantum pulchritudinis laudes captare enituntur, facile euenit, ut eo labore non quam debent, aut querunt pulchritudinem assequantur, sed planè in malos, quos uel uolentes uix possunt dimittere, pingendi usus dilabantur. Qui uerò ab ipsa natura omnia suscipere consueuerit, is manum ita exercitatā reddet, ut semper quicquid conetur naturam ipsam sapiat. Quæ res, in picturis, quæ sit optanda uidemus. Nam in historia si adsit facies cogniti alicuius hominis, tametsi nonnullæ præstantioris artificij emineant, cognitus tamen uultus omnium spectantium oculos ad

Ios ad se rapit. Tantam in se, quod sit à natura sumptum, & gratiam & uim habet. Ergo semp quæ picturi sumus, ea à natura sumamus, semperq; ex his quæq; pulcherrima & dignissima deligamus. Sed cauendum ne quod pleriq; faciunt, ea minimis tabellis pingamus. Grandibus enim imaginibus te uelim assuefacias, quæ quidē quàm proximè magnitudine, ad id quod uelis efficere, accedant. Nam in paruis simulachris maxima uitia maximè latent. In magna effigie, etiam minimi errores cōspicui sunt. Scripsit Galienus uidisse se in anulo sculptū Phaëtonem quatuor equis uectum, quorū frena & omnes pedes & pectora distinctè uidebant. Concedant pictores hanc laudem sculptoribus gemmarū, ipsi uerò maioribus in campis laudis uersentur. Nam qui magnas figuras fingere aut pingere nouerit, is perfacile atq; optimè unico tractu eiusmodi minuta poterit. Qui uerò pusillis his monilibus manum & ingeniū assuefecerit,

fecerit, facile in maioribus aberrabit. Sunt qui aliorum pictorum opera emulantur, atque in ea re sibi laudem querant, quod Camalidem sculptorem fecisse ferunt, qui duo pocula celauit, in quibus Zenodorum ita æmulatus est, ut nulla in operibus differentia agnosceretur. At pictores maximo in errore uersantur, si non intelligunt, eos qui pinxerint conatos fuisse tale simulachrum representare, quale nos ab ipsa natura depictum, in uelo intuemur: Vel si iuuat opera aliorum imitari, quod ea firmior est, quam uiuentes patientiam ad se ostendendam præstent, malo mediocriter sculptam, quam egregie pictam rem imitandam proponas. Nam ex pictis rebus, solum ad aliquam similitudinem referendam, manus assefacimus. Ex rebus uero sculptis, & similitudinem, & uera lumina deducere discimus. In quibus quidem luminibus colligendis, plurimum confert, pilis palpebrarum aciem intuitus subopprimere, quod illic lumina sub-

fusca

fusca, & quasi intercisione depicta uideantur. Ac fortassis conducet fingendo exerceri, quàm penniculo. Certior enim & facilius est sculptura, quàm pictura. Neque unquam erit quispiam qui rectè possit eam rem pingere, cuius omnes prominentias non cognoscat. Prominentiæ uerò facilius reperiuntur sculptura, quàm pictura. Etenim sit hoc ad rem non mediocriter argumentum, quod uidere liceat, quàm omnifere in ætate mediocres aliquos fuisse sculptores inuenias: pictores uerò penè nullos non irridendos, ac prorsus imperitos reperiēs. Denique sine picturæ studeas siue sculpturæ, semper tibi proponendū est elegans & singulare aliquod exemplar, quod & spectes & imiteris, in eoq; imitando diligētiam celeritati cōiunctā, ita adhiberi oportere censeo, ut nunquam penniculum aut stilum ad opus admoveat pictor, quin prius mente, quid facturū, & quomodo id perfecturus sit, optimè constitutum habeat. Tutius est enim
errores

errores mente leuare, quàm ex opere
 abradere. Tum etiam dum ex compo-
 sito agere omnia cōsueuerimus, fit ut
 Asclepiodoro longè prouiores arti-
 fices reddamur, quem quidem omnium
 uelocissimum pingendo fuisse ferunt.
 Nam reddit ad rem peragenda prom-
 ptum, accinctum, expeditumq; inge-
 nium, id quod exercitatio agitatum
 calet. Eaq; manus uelocissima sequi-
 tur, quam certa ingenij ratio duxerit.
 Si qui uerò sunt pigri artifices, hi pro-
 fectò idcirco ita sunt, quòd lentè &
 morosè eam rem tentent, quam non
 prius menti suæ, studio perspicuam ef-
 fecere. Dumq; inter eas erroris tene-
 bras uersantur, meticulosi ac ueluti
 obcæcati penniculo, ut cæcus bacillo
 ignotas uias, & exitus, prætentant ac
 perquirunt. Ergo nunquam nisi præ-
 uio ingenio, atq; eodem bene erud-
 to, manum ad opus admoueat. Sed cum
 sit summum pictoris opus historia, in
 qua quidem omnis rerum copia & ele-
 gantia adesse debet, curandum est, ut
 non modo

non modo hominē, uerum & equum
& canem, & alia animātia, & res om-
nes uisu dignissimas, pulchrè pingere
quoad per ingenium id liceat, disca-
mus: quò uarietas & copia rerum, si-
ne quibus nulla laudatur historia, in
nostris rebus minimè desideretur.

Magnum id quidem atq; uix ulli an-
tiquorum concessum, ut omni in re
non dico præstaret, sed uel mediocri-
ter esset doctus, tamen omni studio
enitendum censeo, ne nobis negli-
gentia nostra, ea defint, quæ & lau-
dem afferūt per magnam si assequan-
tur, & uituperationē si negligentur.
Nicias Athēniensis pictor, diligen-
tissimè pinxit mulieres. At Zeusim
muliebri in corpore pingendo, plu-
rimum alijs præstitisse ferunt. Era-
clides nauibus pingendis claruit. Se-
rapion nequibat hominem pingere,
cæteras planè res pulcherrimè pingebat.
Dionysius nihil nisi hominē por-
terat. Alexander, is qui Pompeij por-

h ticum

ticum pinxit, quadrupedes omnes, maximeque canes, egregie faciebat. Aurelius, quod semper amaret, solum deas in earumque simulachris amatos uultus, exprimere gaudebat. Phydias in deorum maiestate demonstranda, quam in hominum pulchritudine elaborabat. Euphranori dignitatem Heroum simulare cordi admodum erat, in eaque re ceteros antecelluit. Itaque cuiusque non æqua facultas fuit. Proprias enim dotes natura singulis ingenijs elargita est, quibus non usque adeo contenti esse debemus, ut quid ultra possimus intentatum relinquamus, sed & naturæ dotes, industria, studia atque exercitio colendæ augendæque sunt. Præterea nihil, quod ad laudem pertineat, negligentiâ prætermisum à nobis uideri debet. Cæterum cum historiam picturi sumus, prius diutius excogitabimus, quonam ordine, & quibus modis eam componere pulcherrimum sit. Modulosque in
chartis

chartis conijciantes, tum totam historiam, tum singulas eiusdem historiae partes commentabimur, amicosque omnes, in ea re, consulemus. Denique omnia apud nos ita praemeditata esse elaborabimus, ut nihil in opere futurum sit, quod non optime qua id sit parte, locandum, intelligamus. Quod id certius teneamus, modulos in parallelos dividere iuvabit, ut in publico opere cuncta, veluti ex privatis commentariis, ducta suis sedibus collocentur. In opere vero perficiendo, eam diligentiam adhibebimus, quae sit coniuncta celeritati agendi, quam neque tedium a prosequendo deterreat, neque cupiditas perficiendi praecipitet. Interlaxandus interdum negotii labor est, recreandusque animus, neque id agendum quod plerique faciunt, ut plura opera assuunt, hoc ordiantur, hoc inchoatum atque imperfectum abijciant. Sed quae coeperis opera, ea omni ex parte perfecta reddenda sunt.

Cuidam cum imaginē ostenderet dicenti, hanc modo pinxi. Respondit Apelles: te quidem tacente id sanē perspicuum est, quin & miror, non plures huiuscemodi abs te esse pictas. Vidi ego aliquos tum pictores atque sculptores, tum Rhetores & Poëtas, si qui, nostra aetate, aut Rhetores aut Poëtæ appellandi sunt, flagranti studio aliquod opus aggredi, qui postea dum ardor ille ingenij defuerit, inchoatum ac rude opus deserunt, nouacq; cupiditate aliud agendi ad nouissima sese conferunt: quos ego homines profecto uitupero. Nam omnis qui sua posteris grata, & accepta fore opera cupiunt, multo antè meditari opus oportet, quod multa diligentia perfectū reddant. Siquidem non paucis in rebus ipsa diligentia grata, non minus est, quàm omne ingenium. Sed uitanda est superflua illa, ut ita loquar, superstitio, eorum qui dum omni uitio sua penitus carere, & nimis polita

polita esse uolunt, prius contritum opus uetustate efficiunt, quàm absolutum sit. Prothogenem soliti erant uituperare antiqui pictores, quòd nesciret manum à tabula amouere. Meritò id quidem: Nam conari sanè oportet, ut pro ingenij uiribus, quantum sat sit, diligentia rebus adhibeatur. Sed in omni re plus uelle quàm uel possis, uel deceat, pertinacis est ingenij non diligentis. Ergo moderata diligentia rebus adhibenda est, amicisq; consulendi sunt: quin & in ipso opere exequendo omnes passim spectatores recipiendi & audiendi sunt. Sic enim pictoris opus multitudini gratum futurum est. Ergo multitudinis censuram & iudicium tum non aspernetur, cum adhuc satisfacere opinionibus liceat. Apellem aiunt post tabulam solitum latitare, quò & uisentes liberius dicere, & ipse honestius uitia sui operis recitantes, audiret. Nostros ergo pictores palàm &

h 3 audire

audire sæpius & rogare omnes quid sentiant uolo, quandoquidem id cum ad certas res, tum ad gratiam pictori aucupandam ualet. Nemo enim est qui non sibi decorum putet, suam in alienis laboribus sententiam proferre. Tum minimè uerendum est, ne uirtuperatorum & inuidorum iudicium laudibus pictoris quicquam possit decerpere. Perspicua enim ac celeberrima est pictoris laus, dicacemq; testem ipsum bene pictum opus habet. Ergo omnis audiat, secumq; ipse rem prius pensitet atque emendet. Deinde cum omnes audierit, peritioribus pareat. Hæc habui quæ de pictura his commentarijs referrẽ. Ea si eiusmodi sunt ut pictoribus cõmodum atq; utilitatem aliquam afferant, hoc potissimũ laborum meorũ præmium expecto, ut faciem meam in suis historijs pingant, quò illos memores beneficij, & gratos esse, ac me artis studiosum fuisse posteris prædicent. Si uerò expectationi-

Etationibus eorum minimè satisfeci, non tamen, quod tantā aggredi rem ausi fuerimus, uituperent. Nam si, quod laudis est conari, id perficere nostrum ingenium nequiuit, meminerint tamen solere in maximis rebus laudī esse id uoluisse quod difficillimum esset. Aderunt fortasse qui nostra uitia emendent, & in hac præstantissima & dignissima re, longè magis quàm nos possint esse pictoribus adiumento, quos ego si qui futuri sint, etiam atq; etiā precor, ut hoc munus alacri animo ac prompto suscipiant, in quo & ipsi ingeniū exerceāt suum, & hanc nobilissimam artem excultissimam reddant. Nos tamen hanc palmam præripuisse ad uoluptatem ducimus, quandoquidē primi fuerimus, qui hanc artem subtilissimā literis mandare studuerimus. Quod quidem sanè difficillimū inceptū, si pro expectatione legentiū perficere nequiuimus, in eo natura magis, quàm nos incul-

panda est, quæ hanc legem rebus imposuisse uisa est, ut nulla sit ars, quæ non à mendosis admodum initijs exordium sumpserit. Simul enim ortum atque perfectum nihil esse aiunt. Qui uerò nos sequentur, si qui aderunt, studio & ingenio, quam nos, præstantiores, hi fortasse artem picturæ perfectam atq; absolutam reddent.

FINIS.

ERRATA.

Fol. 23. lin. 22. lege affret. 24. 7. audiant. 46. 3. si Phydæ. 48. 16. cōmendatum. 50. 19. Alij 40. dies habent. 64. quot. 69. 1. philosophum. 72. 2. pugilum 80. 15. lege caput: ut cuiq; plus. Lege etiam ubiq; parallelos pro' pallellos.

INDEX OMNIVM EORVM,
 que in hisce tribus Libris notatu digna uisa
 sunt diligentissimus.

A.		Anthæi gigantis corpus	
A ccidentia.	31	pag.	28
Affectiones.	80	Autorem magis clarè quàm	
Aglaophon pictor sim-		compte loqui uoluit.	
plici colore delectatus		pag.	42
pag.	89	Apelles quomodo Anti-	
Agésilæum uetuisse imâ-		gonis facië pinxerit	76
ginem suam pingi.	45	Apellem ad Perseum de	
Albi coloris uis.	93	pictura cõscripsisse	48
Ad Alexandri imaginem		Apellem post tabulã de-	
pictam quidam trepi-		pictam latitasse	117
dasse.	44	Apelles lineis se exercuit	
Alexander pictor Pom-		pag.	55
peij porticũ pinxit.	113	Areola	63
Alexander Scuerus Im.		Aristides Thebanus	49
pingendi studiosiss.	50	Aristides Thebanus A-	
Angulus quid.	7	PELLI propè æqualis	78
Angulorum tria genera		Asclepiodorus uelocissi-	
pag.	ibidem	mus omnium pingendo	
Antigonũ de pictura scri-		fuisse	112
psisse	48	Auaritiã aduersum esse	
		h s laudi	

I N D E X:

laudi & uirtuti	53	Cinereus color	20
Aurelium deas solum pin-		Circūscriptio picturæ	53
xisse	114	Circulus	6
Auri uis in pictura	97	Circularis linea	6
B		Circulares superficies	63
B asis quid	14	Cleantes inuentor pictu-	
Beneuolentiam artifi-		ræ artis	47
ci plurimū conferre ad		Cleopatra uniones ace-	
laudem	110	to colliquauit	94
Brachiorum motus	83	Colores duos in rerū na-	
Bucephalus Alexandri		tura integros quosdam	
equus C.	86	asserere	20
C alumniæ pictura	102	Colorū uaria genera ib.	
Camalides sculptor,		Colorū species septē	19
pag.	110	Colores à luminibus ua-	
Camæleon animal	15	riari	18
Capillorum septem mo-		Colorum genera cum ra-	
tus	86	tione adhibenda	95
Castor & Pollux quomo-		Colorum genera	88
do olim picti	71	Colorum alteratores	2
Cassander unus ex Ale-		Cōpositio in pictura	60
xandri ducibus	44	Compositio	40
Cæsius color	20	Compositio quid	64
Centrica linea	6	Collineares superficies	
Centrici positio	17	pag.	26
		Cœlestis	

I N D E X.

Cœlestis color	20	E	
Corpus quādo uiuere dicatur	70	E	Raclidē pingendis nauibus claruisse 113
Corporū compositio	72		Etrusci pingendi arte solertissimi. 48
Corporum motus	81		Euforanor Hirschinius 48
D.			Euphranorem pictorem in Heroum dignitate elaboranda claruisse 114
D emetrius philosophus de pictura	48		Euphranoris laus in arte pingendi 77
Demetrius Valerius Phanostrati filius	50		Euphranorum de coloribus scripsisse 95
Demetrio pictori quid defuerit	106		Euriali pulchritudo 32
Demon pictor	69		Exiodius tribus adolescentulis imposuit nomina 103
Demonis laus in pictura pag.	78	F	
Diameter circuli	6		F Abius pictor 50
Diameter apud Mathematicos	39		Facies uenusta 65
Discendi gradus in pictura à natura petendos pag.	104		Fimbria 5
Dionysium pictorem solum hominem potuisse pingere	113		Fœminæ olim pingendi artem edoctæ 51
Discendus semper	24		Fœmularum forma 85
			Geometria

I N D E X.

Geometria pictori mini= me negligenda	101	ra retinenda	89 & 90
Giottus Etruscus pictor		Luminum vis	22
pag. H	80	M	
H erculis proceritas	28	Artia Varronis fi= lia pingendi artem	
Historia summū pi= ctoris opus	112	nouerat	52
Historia nouem aut de= cem personis peragi		Magnitudinis ratio ha= benda est	67
poterit	75	L. Manilius pictor	49
Historia pictura	73	Manuum motus	83
Historia partes	64	Marcelli uictoria ex Si= cilia	48
Homerus quomodo Vlyf= sem naufragum descri= bat	76	Meleagri defuncti histo= ria	69
I		Membrorum composi= tio	66
Mitatio in pictura qua		Metrodorū pictura cla= ruisse	50
I lis esse debeat	110	Motuum descriptio	82
Intercisionis partes	25	Mouendi septem itinera	
Intercisio quid	56	pag.	82
L		Muse nouem in gemma	
Linea recta	6	Pyrrhi	N 52
L inea quid	4	N arcissum picturae in	
Linea perpendicularis	38	uentore fuisse	47
Luminum ratio in pictu= ra		Nauis	

I N D E X.

Isuis picta	80	Phæthou quatuor equis	
Naturam pictura oble-		uctus, in anulo scul-	
ctari	52	ptus	109
Nero pingendi studiosis-		Philocles Aegyptius pi-	
simus	50	ctura inuentor	47
Nicias Atheniensis pi-		Pictor optimus	42
ctor	113	Pythias pictor	46
Nicias pictor Athenien-		Pictor optimus	42
sis	89	Pictor sit doctus in omni-	
Nympharum pictura	96	bus liberalibus artibus	
O		Pictura lepor	89 (100
Colorum munera	13	Pictura & sculptura co-	
Ora	5	gnatae res	50
Operis partes quæ	65	Pictor quid de coloribus	
Orizon P	5	scire debeat	20
Pacuius poeta Hercu-		Picturam à Græcia in Ita-	
lem pinxit	50	liam uenisse	48
Pacuius Ennij poetæ ne-		Pictores uitia in regum	
pos ex filia	50	corporibus solitos fuis-	
Pamphilus antiquissimus		se emendare	76
pictor	102	Pictura à quibus profe-	
Parrhasius pictor	55	cta.	48
Pericles longum habuis-		Pictores priscos ad solem	
se caput	76	umbras circūscripsisse	
Pes hominis	68	pag.	47
		Pictori	

I N D E X.

Radij melij	15	membris spectanda	70
Radij an ab oculo erum=		Sphæra quid	8
pant	10	Statuarũ multitudo pau=	
Radij intercepti & flexi		eis diebus absoluta	
pag.	26	pag.	50
Radiatorum species tres	11	Superficiei planæ et con=	
S.		caue comparatio	59
S Culptura & pictura		Superficies quid	5
res cognatæ	50	Superficierum uaria ge=	
Serapionem pictorẽ ne=		nera	20
quiuisse hominem pin=		Superficies distare inter	
gere	113	se	20
Speculi usus in pictura		Symmetria membrorum	
pag.	92	pag.	68
Seruis pingere interdi=		Superis quomodo coniun=	
ctum	51	cti sumus	45
Signum quid	4	T	
Sitedius prætorius pi=		T Abule pictæ incredi=	
ctor	50	bili precio uenditæ.	
Socrates pictura claru=		pag.	49
isse.	50	Thimantes Ciclopẽ dor=	
Species in componendis		mientem pinxisse	34

F I N I S.

I N D E X.

Pictura de Aegyptijs in Græciã translata	47	Etura excelluisse	30
Picturæ rudimenta	42	Poetæ multa communia habere cū pictoribus	102
Pictoris officium	99	Principis & historiæ cō paratio	74
Picturā tria perficere	55	Prothogenē nescisse ma- num à tabula amouere	
Picturam in tres partes diuidi posse	54	pag.	116
Pictura quid cōferat	45	Prothogenes cum Apelle certasse	55
Picturæ utilitas	44	Pulchritudo in picturis res grata	106
Picturæ miracula	37	Punctus centricus	35
Phydiam in deorum ma- iestate demonstranda claruisse	114	Punctum quid	4
Phydiam Iouem pinxisse pag.	45	Pyramis quid	14
Phydiam ab Homero di- dicisse	104	Q	
Pingendi ars olim fami- liaris	51	Quantitas quid	11
Pingendi ars	34	Quantitates quot in superficie	12
Pingere quid	47	Quantitatum non æque distantium ratio	30
Pingendi quæ potissimū sint	79	Qualitas in superficie	5
Picturæ honestas	47	R	
Pyrrhū philosophū pi- ctura excelluisse	30	Radius centricus	16
		Radiorū differentia pag. 10.	Radij

RARE 84-B
ND 28824
1130
A33
P61 Inv.#
1540 290

